

Razvojni potencijali turizma Novalje

Dolić, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management / Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:191:404093>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Tourism and Hospitality Management - Repository of students works of the Faculty of Tourism and Hospitality Management](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI

Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija

Diplomski sveučilišni studij

ANA DOLIĆ

Razvojni potencijali turizma Novalje

Development Potentials of Tourism in Novalja

Diplomski rad

Opatija, 2022.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija

Diplomski sveučilišni studij

Razvojni potencijali turizma Novalje

Development Potentials of Tourism in Novalja

Diplomski rad

Kolegij: **Ekonomska održivost turizma**

Student: **Ana Dolić**

Mentor: **dr. sc. Daniela Soldić Frleta**

Matični broj: **3442/20**

Opatija, srpanj 2022.

SVEUČILIŠTE U RIJECI UNIVERSITY OF RIJEKA
FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU
FACULTY OF TOURISM AND HOSPITALITY MANAGEMENT
OPATIJA, HRVATSKA CROATIA

IZJAVA O AUTORSTVU RADA I O JAVNOJ OBJAVI RADA

Ime i prezime studenta: Ana Dolić

Matični broj: 3442/20

Izjavljujem da sam diplomski rad pod naslovom

 Razvojni potencijali turizma Novalje

(Naslov rada)

izradila/o samostalno te sam suglasna/suglasan o javnoj objavi rada u elektroničkom obliku.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, Internet stranice, zakoni i sl. u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedeni u popisu literature.

U Opatiji, 21.07.2022.

 Ana Dolić

Potpis studenta

Sažetak

Novalja je poznata turistička destinacija Hrvatske. Njeno uspješno pozicioniranje na turističkom tržištu rezultat je popularnog party turizma koji se smjestio na plaži Zrće. Uz prirodne resurse, Novalja je među turistima poznata i zbog brojne i raznolike ponude noćnog života i zabave. Budućnost turizma Novalje oblikuje se prema načelima održivog razvoja. Održivost turizma utječe na očuvanje prirodnih resursa, kvalitetu turizma, i bolji život lokalnog stanovništva. Smjer budućeg razvoja turizma Novalje mora biti prilagođen većem broju dionika, a među najbitnijima je lokalno stanovništvo. Za potrebe diplomskog rada provedeno je empirijsko istraživanje koje ispituje mišljenje lokalnog stanovništva o postojećoj turističkoj ponudi i turizmu u Novalji. Novalja je destinacija koja je uz turizam napredovala, razvila se i općenito unaprijedila uvjete za život. Ono što se posebno ističe je nužna potreba za promjenom i unapređenjem trenutne turističke ponude. Rezultati istraživanja pokazali su kako su ispitanici, odnosno dio lokalnog stanovništva, zadovoljni pozitivnim utjecajima koje je turizam generirao u Novalji. S druge strane, istraživanje je ukazalo i na nužne promjene koje je potrebno provesti kako bi se u Novalji osigurao održivi razvoj turizma

Ključne riječi: *turizam; razvojni potencijal; lokalno stanovništvo; Novalja; održivi turizam; otočni turizam*

Sadržaj

<i>Uvod</i>	1
1. Održivi razvoj turizma otočnih destinacija	3
1.2. Definicija i načela održivog razvoja	3
1.3. Pokazatelji održivog razvoja turizma.....	11
1.4. Međuovisnost održivog razvoja i turizma otočnih destinacija	17
2. Turizam Novalje	21
2.1. Obilježja Novalje	21
2.2. Analiza turističke ponude i potražnje Novalje	23
2.3. SWOT analiza turizma Novalje.....	34
3. Stavovi lokalnog stanovništva o turizmu Novalje	40
3.1. Osnovne karakteristike istraživanja	40
3.2. Osvrt na rezultate istraživanja	56
<i>Zaključak</i>	60
<i>Bibliografija</i>	62

Uvod

Tema diplomskog rada odnosi se na razvojni potencijal turizma u Novalji, dok je svrha rada istražiti dosadašnji razvoj turizma u Novalji, prepoznati njegove prednosti i nedostatke te istaknuti važnost turizma za destinaciju. Novalja je otočna turistička destinacija u Hrvatskoj koja je svoju popularnost stekla najviše zbog bogatog noćnog života i ponude zabavnih programa. Danas Novalja teži zaokretu u svojoj turističkoj ponudi i razvoju. Zaokret u turističkoj ponudi mora biti usklađen za željama i potrebama lokalnog stanovništva i turista. Cilj rada je utvrditi razvojne potencijale Novalje koje je potrebno iskoristiti kako bi svi dionici turizma Novalje bili zadovoljni. Jedan od najznačajnijih aktera destinacije jest lokalno stanovništvo i njihovo viđenje i potpora turizmu. Stoga je provedeno empirijsko istraživanje njihovih stavova o potencijalima i turizmu Novalje. Postavljena su tri istraživačka pitanja:

I1: Iskorištavaju li se turistički resursi Novalje sukladno njihovim potencijalima?

I2: U kojoj je mjeri lokalno stanovništvo Novalje zadovoljno postojećom turističkom ponudom i turističkim razvojem?

I3: Smatra li stanovništvo Novalje da će budući projekti nautičke marine pozitivno utjecati na njih i turizam u Novalji?

Za potrebe pisanja rada korištene su opće i posebne metode koje su doprinijele stvaranju kvalitetnog sadržaja i sažimanja najbitnijih provjerenih informacija. Obrada znanstvene literature provedena je kroz metode analize, sinteze, indukcije i dedukcije te kompilacije. Provedeno je empirijsko anketno istraživanje čiji su podaci obrađeni metodom deskriptivne statistike.

Rad se sastoji, pored uvoda i zaključka, od tri glavna poglavlja. Prvi naslov glasi "Održivi razvoj turizma otočnih destinacija" u kojem se obrađuje pojam održivog razvoja i specifičnosti razvoja otočnih destinacija. Drugi naslov "Turizam Novalje" donosi pregled ključnih karakteristika Novalje i njene postojeće turističke ponude. Od povijesnog razvoja destinacije, prvih turističkih aktivnosti i gostiju, do analize ponude i potražnje te SWOT

analize turizma. Treći naslov “Stavovi lokalnog stanovništva o turizmu Novalje” obuhvaća empirijsko istraživanje koje propitkuje mišljenje i stavove lokalnog stanovništva o razvoju turizma Novalje i njegov utjecaj na kvalitetu života lokalnog stanovništva. Rad završava Zaključkom koji donosi sažeti pregled svih bitnih elemenata u radu.

1. Održivi razvoj turizma otočnih destinacija

Održivi razvoj tema je koja se sve češće spominje i o kojoj postoji veliki broj znanstvene literature, istraživanja i analiza. Osnovno značenje održivog razvoja temelji se na razvoju koji će zadovoljiti potrebe sadašnjih generacija, ne ugrožavajući pritom budućnost sljedećih generacija.¹ Upravo je pristup održivog razvoja temelj budućnosti turizma otočnih destinacija, jednako kao i turizma općenito.

1.2. Definicija i načela održivog razvoja

Održivi razvoj pojam je koji je svoju popularnost ostvario sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća kada se po prvi puta javno spominje kao bitan korak ka budućnosti. Održivi se razvoj odnosi na dugoročan odnos prema okolini na način da se ista očuva. Veliki broj autora definira održivi razvoj, ali je u suštini srž svake definicije ista i odnosi se na utjecaj ljudskih aktivnosti na okoliš i okolinu. Neke od najznačajnijih definicija održivog razvoja su:²

- Održivi razvoj znači upravljanje i očuvanje prirodnih resursa i orijentaciju tehnoloških i institucionalnih promjena na način da se osigura postizanje i održavanje zadovoljavanja čovjekovih potreba za sadašnje i buduće naraštaje; takav razvoj čuva vodu, biljni i životinjski svijet, okolišu je prihvatljiv, tehnološki odgovarajući i ekonomski ostvarljiv i društveno prihvatljiv.
- Održivi razvoj znači jednak pristup resursima za svaku generaciju.
- Održivi razvoj znači poboljšanje kvalitete života unutar kapaciteta postojećih sustava.
- Održivi razvoj je razvoj koji nudi ekološke, socijalne i ekonomske usluge svim članovima zajednice, ne ugrožavajući pritom vitalnost prirodnih, umjetnih i socijalnih sustava o kojima te usluge ovise.

¹ WCED, *Our Common Future, Report of the World Commission on Environment and Development*

² Herceg, *Okoliš i održivi razvoj*, 262 - 263

- Održivi razvoj je razvoj koji obuhvaća: ekonomski, društveni, kulturni i politički napredak; jednaka prava za sve i najbolju kvalitetu života za svakog pojedinca; odbacivanje bilo kakve socijalne, ekonomske i političke diskriminacije; kontrolu onečišćenja i minimiziranje otpada; zadovoljstvo života u gradu i napuštanje sna o vraćanju u prirodu.
- Održivi razvoj je čovjekova potreba da pravedno živi u sklopu prirode.
- Održivi razvoj je strateški gospodarski razvoj od kojega korist imaju okoliš i kvaliteta življenja.
- Poboljšanje kvalitete života, ali u okvirima prihvatnog kapaciteta eko-sustava.
- Održivi razvoj je društveni napredak koji: zadovoljava svačije potrebe, učinkovito čuva okoliš, obzirno troši prirodne resurse, održava visok i stabilan stupanj ekonomskog rasta i zapošljavanja.
- Održavanje ravnoteže između ljudske potrebe za poboljšanjem kvalitete življenja i blagostanja s jedne strane te očuvanja prirodnih izvora i ekosustava, o kojima ovise buduće generacije.

Održivi razvoj, osim što znači izbor načina života i gospodarenja, na koji svi stanovnici Zemlje mogu imati pravo bez da unište globalni ekosustav, odnosi se i na ekološke, društvene, gospodarske, političke i kulturne aspekte.³ Ključni faktor koji utječe na uspješnu provedbu održivog razvoja je ravnoteža. Ravnoteža se posebno ističe kod:⁴

- Očuvanja prirodnih resursa;
- veće pravednost u raspodjeli resursa i bogatstva;
- uvođenje i primjenu novih tehnologija;

³ Hansuredi, *Turizam i ekologija: Povezanost i područja djelovanja*, str. 42

⁴ Drljača, *Koncept održivog razvoja*, str. 26

- razlikovanje koncepta rasta i koncepta razvoja;
- odustajanje od aktivnosti koje bi mogle ugroziti interese budućih naraštaja;
- prihvaćanje održivog razvoja kao filozofskog pristupa i pragmatičnog djelovanja.

Osnovni ciljevi održivog razvoja ostvarivi su ukoliko se definiraju snažni međudnosi i sustavna djelovanja. Postizanje boljitka današnjih i svih budućih generacija, očuvanje okoliša i povećanje kvalitete života osnovni su ciljevi koji se postižu održivim razvojem. Održivi razvoj, prema Svjetskoj komisiji za okoliš i razvoj grupirani su u sedam kategorija:⁵

- Politički ciljevi;
- Ekonomski ciljevi;
- Društveni ciljevi;
- Proizvodni ciljevi;
- Tehnološki ciljevi;
- Međunarodni ciljevi;
- Administrativni ciljevi.

Politički ciljevi se ostvaruju unutar lokalnih zajednica koje donose sve odluke i utjecaje u odnosu na budućna planiranja i aktivnosti. Ekonomski ciljevi svoje temelje imaju u provedbi i proizvodnji novih vrijednosti i znanja iz područja tehničkih, društvenih i prirodoslovnih aktivnosti. Društveni ciljevi se ostvaruju unutar sustava koji nudi rješenja za prevladavanje napetosti koje proizlaze iz disharmoničnog razvoja.⁶ Proizvodni ciljevi se formiraju i prilagođavaju ekološkim ciljevima kako bi se očuvali izvori i osnovni temelji za buduća djelovanja. Tehnološki ciljevi teže stvaranju novih, kvalitetnijih i boljih rješenja uz čiju će se pomoć dodatno olakšati i provesti održivi razvoj, a međunarodni ciljevi su usmjereni na

⁵ Smolčić Jurdana, "Prednosti i ograničenja primjene koncepcije održivog razvoja turizma", 44

⁶ Smolčić Jurdana, op. cit., 44

stvaranje boljih rezultata na području održivosti odnosa između zemalja partnera. Administrativni ciljevi utječu na provedbu kontrole i revizije uz čiju se provedbu prate sve aktualne aktivnosti i procesi donošenja odluka koje moraju biti u skladu s održivim razvojem.

Instrumenti i načela održivog razvoja okviri su unutar kojih se provodi i vrednuje održivi razvoj. Oni se razlikuju od države do države ili od grupacije do grupacije, ali njihovo značenje i vrijednosti su u konačnici svugdje iste. Načela održivog razvoja, prema Svjetskoj komisiji za okoliš i razvoj WCED su:⁷

- Okoliš;
- Budućnost;
- Kvaliteta života;
- Pravednost;
- Načelo predostrožnost;
- Holističko razmišljanje.

Prvo načelo, načelo okoliša odnosi se na ponašanje pojedinca prema okolišu i to na način da se odnos prilagodi potrebama i mogućnostima okoliša. Načelo budućnosti nalaže da se sve trenutne vrijednosti i obveze oblikuju na način da imaju pozitivan utjecaj na budućnost. Kvaliteta života se odnosi na elemente koji se tiču ponajviše čovjeka i to kroz socijalne, duhovne, materijalne, moralne i kulturne vrijednosti koje su ključne za provedbu održivog razvoja. Načelo pravednosti definira donošenje odluka i akcija u skladu s razumom i ciljem da rezultati budu u korist održivosti. Načelo predostrožnosti se odnosi najviše na svjesno i savjesno donošenje odluka zbog kojih se umanjuje mogućnost negativnih posljedica. Posljednje načelo, holističko načelo vezuje se uz uspješno rješavanje problema na način da

⁷ WCED, *op.cit.*

se prilikom rješavanja problema uključe apsolutno svi čimbenici koji su na bilo koji način mogli utjecati na problem.

Također vrlo bitna načela održivog razvoja definirana su i u izvješću *Caring for Earth*:⁸

- Poštovanje i skrb za životnu zajednicu,
- Poboljšanje kakvoće življenja,
- Zaštita vitalnosti i raznolikosti Zemlje,
- Minimalizacija iscrpljivanja neobnovljivih resursa,
- Poštovanje granica prihvatnog kapaciteta Zemlje,
- Promjene o osobnim stavovima i postupcima,
- Omogućavanje zajednicama da skrbe o vlastitom okolišu,
- Stvaranje nacionalnog okvira za integraciju razvoja i zaštite,
- Stvaranje globalnog saveza.

Načela održivog razvoja vezuju se i za održivi razvoj turizma. Jedna od osnovnih podjela održivog razvoja je na snažni i slabi održivi razvoj.⁹ Snažni održivi razvoj promatra uspješnost rezultata na način da se priroda ne može na niti jedan način nadomjestiti i da je potrebno brinuti se o postojećim izvorima svjesni da su isti ograničeni. Blagi održivi razvoj temelji se na činjenici da se priroda može zamijeniti određenim kapitalom i da se može osigurati efikasnost energije. Bez obzira da li je riječ o slabom ili snažnom pogledu i pristupu, održivi razvoj ključan je korak u postavljanju kvalitetnih temelja za turizam. Uspješnost održivog razvoja turizma brine se o povećanoj ekološkoj odgovornosti, socijalnoj toleranciji i gospodarskoj izloženosti, a ista je prikazana kroz peterokutnu

⁸ WCED, op,cit.

⁹ Hansruedi, *Turizam i ekologija*, str. 42

piramidu održivog turističkog razvoja.¹⁰ Osnovne točke ciljnog sustava održivog razvoja turizma su:¹¹

- Ekonomsko blagostanje
- Subjektivno dobar osjećaj;
- Zadovoljstvo gostiju;
- Zaštita prirode i resursa;
- Kulturna raznolikost.

Ekonomsko blagostanje posebno ističe stvaranje vrijednosti i smanjenje dispariteta uz posebnu brigu o ostvarenom dohotku. Subjektivno dobar osjećaj se brine o slobodi, samoostvarenju, adaptabilnosti i kulturnom identitetu svake turističke lokacije i turista. Vrlo je bitno da se očuva identitet i samosvojnost destinacije i da se ista približi turistima na način da oni dožive pojam vrijednosti i upoznaju lokaciju na ispravan način. Zadovoljstvo gostiju zasigurno je jedan od najbitnijih ciljeva ciljnog sustava održivog razvoja turizma i to zato jer je bitno da se pruži optimalno zadovoljenje različitih potreba gostiju. Poseban korak u pronalasku optimalnog zadovoljstva svakog gosta je pravilna segmentacija istih. Nije svaki turistički proizvod odgovarajući za svakog turista, niti je svaki turist osoba istih interesa. Poštivanje i njegovanje raznolikosti turističke ponude i potražnje osnovni je korak koji će biti usmjeren za ostvarivanje zadovoljstva kao jednog od cilja održivog razvoja turizma. Zaštita prirode i resursa je cilj održivog razvoja turizma koji ističe biološku raznolikost, zaštitu resursa i raznovrsnost krajolika. Briga o kulturnoj raznolikost njeguje lokalnu kulturu i pruža zaštitu kulturnih dobara. Također, kulturna raznolikost ostvaruje se i kroz nove oblike kulturnog stvaranja i gostoljubivosti prema turistima koji dolaze u turističku lokaciju. Pravilnim pristupom održivog turističkog razvoja formirano je prema ostvarenju ciljeva održivog razvoja turizma. Neki od najvažnijih ciljeva održivog razvoja turizma su:¹²

¹⁰ Hansruedi, op.cit., str. 44

¹¹ Ibidem

¹² Herceg, op.cit., 297

- Zadovoljenje potreba i unaprjeđenje kvalitete života lokalnog stanovništva;
- Očuvanje sociokulturnog identiteta lokalnih zajednica;
- Razvijanje visokokvalitetnog turističkog proizvoda;
- Unaprjeđenje kvalitete doživljaja turista;
- Očuvanje resursa kako bi ih i budući naraštaji mogli primijeniti.

Navedeni ciljevi oblikovani su na način da moraju biti prilagodljivi na svaku aktivnost koja se provodi. Aktivnosti koje se provode u okviru održivog razvoja mogu biti ekonomske, društvene ili proizvodne.¹³ Tu su još tehnološke i administrativne aktivnosti, koje se provode prema koracima koji su bitno za ostvarivanje održivog razvoja. Koraci se odnose na stvaranje i provedbu industrijske tehnologije, minimiziranje otpada, čistu proizvodnju, reciklažu i kontrola onečišćenja.¹⁴ Aktivno provođenje aktivnosti održivog razvoja utjecat će na snažno razvijanje svijesti i općenito razumijevanje značajnog doprinosa koji turizam ima na okoliš i ekonomiju.¹⁵ Održivi razvoj turizma također će utjecati na promociju jednakosti u razvoju i općenito će pomoći u podizanju kvalitete života lokalnog stanovništva.

Posljednjih 30-ak godina, Hrvatska se susreće s jako velikim problemom depopulacije otoka, migracijama, niskom stopom nataliteta i visokom stopom mortaliteta na otocima.¹⁶ Obzirom na upozorenja da će izumrijeti čak 25% naselja na hrvatskim otocima, održivi razvoj turizma ključno je i jedino rješenje koje može utjecati na rekonstrukciju gospodarstva i stvaranje ravnoteže života na hrvatskim otocima.¹⁷ Za razliku od masovnog turizma, koji generira mnoge negativne utjecaje (ugroženost flore, neprimjereni porast cijena zemljišta, zagađenje zraka, smanjenje kvalitete kopnenih i morskih voda, itd....), održivi turizam je koncept koji

¹³ Smolčić Jurdana, op.cit., 44

¹⁴ Herceg, op.cit., 266-267

¹⁵ Smolčić Jurdana, op.cit., 46

¹⁶ Zlatar, "Odrednice turističke aktivnosti u smjeru održivog razvoja – primjer mjesta Povelja na otoku Braču", 250

¹⁷ ibidem

upravlja resursima na način da zadovolji ekonomske i socijalne potrebe. Glavni akteri održivog turizma na otocima su lokalni stanovnici. Jačanje lokalnog stanovništva bitno je kako bi se očuvala njihova briga, interes i želja za boravkom na otoku. Potrebno je implementirati različite inicijative i programe koji će ojačati ulogu lokalne populacije na otocima.¹⁸ Interes lokalnog stanovništva dodatno se može potaknuti kroz gospodarske i turističke aktivnosti. Također, kvaliteta života koja se nudi lokalnom stanovništvu od velike je važnosti. Lokalno stanovništvo mora imati zadovoljavajuće zdravstveno osiguranje i skrb, mogućnost za zapošljavanje, osjećaj pripadnosti društvu, financijsku sigurnost, kulturnu raznolikost te visoki životni standard.¹⁹

Raznolikost ljudi svodi se na različite interese lokalnih zajednica koje je potrebno prepoznati i djelovati u skladu s njihovim interesima. Uključenost lokalne zajednice u razvoj turizma omogućiti će implementaciju održivog turizma.²⁰ Osim snažnih ekonomskih i gospodarskih rezultata, održivi razvoj turizma po mjeri zajednice utjecat će na njihovo zadovoljstvo i kvalitetu života u destinaciji. Značajan doprinos u razvoju turizma ima lokalno stanovništvo. Korist od turizma ima svaki stanovnik u destinaciji, ne samo oni koji rade u turizmu.²¹ Kvalitetna koordinacija i suradnja između lokalne zajednice, državnih tijela i lokalnog stanovništva ključni je odnos koji oblikuje otočne destinacije u smjeru održivog razvoja turizma.²² Socio – ekonomski prosperitet destinacije osnovni je preduvjet za promjene i dobrobit lokalnog stanovništva. Otočne destinacije koje žive od turizma, ne smiju dopustiti drastične promjene koje se odnose na kvalitetu života stanovnika. Osnovni cilj održivog

¹⁸ Ibidem

¹⁹ Chin i Hampton, "The Relationship Between Destination Competitiveness and Residents Quality of Life: Lessons from Bali", 318

²⁰ Soldić Frleta, "Island Destinations Tourism Offer – Tourists vs. Residents Attitudes", 11

²¹ Azizan "Local residents perceptions towards economic impacts of tourism development in Phuket", 210

²² Šulc i Zlatić, "Demographic Challenges to Sustainability of Small Adriatic islands: the Case Study of Ilovik, Croatia", 118

razvoja turizma je unapređenje životnog standarda lokalnog stanovništva, stoga je bitno da se unaprijedi njihov socio – ekonomski prosperitet te da se ne stvaraju nejednakosti. U trenutku kada dođe do nezadovoljstva lokalne zajednice, uspješnost turističkih aktivnosti recipročno opada.²³

Turizam mora biti u funkciji osiguranja visoke kvalitete doživljaja turistima, stvaranju vrijednosti i novih doživljaja, ali se ne smije zanemariti briga i zaštita okoliša i njegove općenite kvalitete unutar destinacije. Turizam se brine o održavanju socio – kulturnog identiteta lokalnih zajednica i utječe na razvoj visoko kvalitetnih turističkih proizvoda. Uspješnost turizma u budućnosti ovisiti će o dostupnim resursima, stoga se kao jedan od osnovnih ciljeva navodi i očuvanje resursa za buduće generacije. Iskustvo turističkih aktivnosti ima utjecaja na svoju okolinu i cilj je doprinijeti blagostanju čovječanstva u cjelini.

1.3. Pokazatelji održivog razvoja turizma

Uloga pokazatelja, odnosno indikatora održivog razvoja turizma je sažeti poduzete akcije i ostvarene rezultate kako bi se mogla valorizirati uspješnost provedbe održivih koraka u razvoju turizma. Održivi razvoj turizma temelji se na postojećim načelima održivog razvoja općenito. Načela održivog razvoja turizma odnose se na participativne procese odlučivanja, održivi razvoj, primjeren razvoj turizma i načela koja se odnose na turizam i baštinu.²⁴

Uloga turizma u nekoj destinaciji mora biti isplanirano i spremno u bilo kojem trenutku odgovoriti na pitanja koja se odnose na određivanje načela i ciljeve aktivnosti koje se donose i provode, a nakon što se provede plan provodi se i valorizacija kroz unaprijed definirane indikatore održivog razvoja turizma.

²³ Wei Lee i Hampton, op.cit., 325

²⁴ Carić, *Održivi turizam u deset koraka: Planiranje održivog turizma zasnovanog na baštini i prirodnom nasljeđu*, 38

Jednu od bitnijih uloga u provedbi održivog razvoja turizma imaju dionici turizma koji se nalaze na strani ponude i strani potražnje. Održivi razvoj turizma mora imati koristi za lokalne stanovnike. Korist za lokalno stanovništvo može biti socijalna, kulturna ili moralna. Svi dostupni resursi moraju osigurati normalni razvoj turizma u budućnosti, a gospodarski učinak mora biti maksimalno optimiziran uz minimalnu kulturnu ili ekološku štetu. Poštivanje svakog turista i lokalnog stanovništva ključno je za ostvarivanje zadovoljavajućeg odnosa.²⁵ Održivi razvoj turizma podrazumijeva poticanje sudjelovanja većeg broja dionika neprofitnog sektora kao i kvalitetno obrazovanje i educiranje zaposlenika u turizmu. Načela, ponašanja i donošenja odluka u rukama je dionika turističke destinacije odnosno, vlade, nevladine organizacije, lokalne zajednice i turisti.²⁶

Svi dionici su ključni u donošenju odluka i bitno je da među njima vlada sinergija kako bi se ostvarili željeni ciljevi i rezultati. Međusobna suradnja usmjerena je na zaštitu okoliša i sprječavanje bilo kojeg oblika zagađenja, maksimalno iskorištavanje resursa te održiva proizvodnja i potrošnja.²⁷ Održivi razvoj turizma poslovna je praksa svih dionika turizma, a dodatna kontrola provodi se kroz regulative za zaštitu okoliša.

Upravo je kroz pokazatelje moguće popratiti realizirane aktivnosti i rezultate, a uzimaju se u obzir i motivi dionika. Uloga je pokazatelja da istražuje procese donošenja odluka i komunikaciju koja se provodi sa ciljem stvaranja održivog turizma. Vodeću ulogu u istraživanju, organiziranju, razvijanju i implementaciji indikatora održivog turizma ima Svjetska turistička organizacija koja je još 1992. godine periodično objavljivala priručnike s listama temeljnih i dopunskih indikatora sa opširnim pojašnjenjima obzirom na geografske, ekonomske, razvojne i druge različitosti destinacije.²⁸

²⁵ Vukonić i Keča, *Turizam i razvoj: pojam, načela, postupci*, 194.

²⁶ Ass, Ladkin i Fletcher, "Stakeholder Collaboration and Heritage Management", 38

²⁷ Sunara, Jeličić i Petrović, "Održivi turizam kao konkurentna prednost Republike Hrvatske", 25

²⁸ Vojnović, "Problematika implementacije temeljnih indikatora održivog turizma u hrvatskim općinama i gradovima", 172

Pokazatelji održivog razvoja služe za mjerenje turističke konkurentnosti koja se zatim koristi kao smjernica za formiranje odgovarajuće politike. Pokazatelji moraju obuhvaćati učinke turizma, atraktivnost destinacije i njezinu sposobnost da pruži kvalitetan i konkurentan turizam i turističku uslugu. S druge strane, bitno je da pokazatelji. Obuhvaćaju i odgovorne političke odluke i ekonomske odabire.²⁹ Različite destinacije provode različite turističke aktivnosti, a samim time je potrebno prilagoditi i izbor pokazatelja održivosti. Ne postoji univerzalni popis pokazatelja koji odgovaraju za svaku destinaciju jednako, stoga je bitno izboru pokazatelja pristupiti na temelju statističkih podataka i temeljitim analizama. Za otočne destinacije Mediterana pokazatelji su grupirani u tri skupine. Prva skupa su temeljni pokazatelji koji se koriste kao osnova za mjerenje i praćenje ključnih pitanja za održivi razvoj turizma. U ovoj skupini postoji ukupno četrdeset pokazatelja za koje se smatra da su bitni. Neki od pokazatelja su broj noćenja turista, prosječno vrijeme trajanja boravka turista u destinaciji, broj turista na 100 stanovnika, potrošnja vode po turistu... Druga skupina pokazatelja, destinacijski pokazatelji, odnose se na različite vrste turističkih aktivnosti na razini destinacije i njihovim utjecajima kroz društveno sferu, ekonomsku sferu, okolišnu sferu, upravljanje. Pokazatelji u ovoj skupini razlikuju se prema vrsti turizma te se dijele kroz morski turizam kulturni turizam, krstarenje, eko turizam itd.. Posljednja skupina pokazatelja su razvijeni za mjerenje i praćenje kritičnih čimbenika koji se identificiraju u destinaciji. Navedeni čimbenici utječu na upravljanje i mogu stvoriti određene probleme. U ovoj skupini pokazatelja

Indikatori za održivi razvoj turizma mogu se sažeti na tri osnovne skupine indikatora: prirodna osnova, stanovništvo i gospodarstvo.³⁰ Ekološki pokazatelji pokazuju održivost turizma u odnosu na prirodne osnove na kojima se i temelji. Ekološki pokazatelji posebno se brinu o zaštićenoj prirodi, vrednovanju i zaštiti obala i kupališta, potrošnji i zaštiti pitke

²⁹ Coccossis i Koutsopoluo, "Measuring and monitoring sustainability of coastal tourism destinations in the Mediterranean", 484

³⁰ Vojnović, op.cit., 174

vode, opterećenosti prostora turizmom, otpadnim vodama, komunalnim otpadom i potrošnjom energije i emisije plinova, a od svih navedenih jedino su pokazatelji opterećenosti prostora turizmom i zaštićena priroda jedini koji se mogu u potpunosti provesti u svrhu monitoringa održivog turizma. Ekonomski pokazatelji su sva ona mjerila koja se brinu o razvijenosti i značaju turizma u turističkoj destinaciji i način na koji doprinosi gospodarstvu. Osnovni ekonomski pokazatelji su zaposlenost u turizmu, značaj turizma za lokalno gospodarstvo, sezonalnost i promet i turizam. Jedina dva indikatora koja su u potpunosti provedivi u okviru održivog razvoja turizma su značaj turizma za lokalno gospodarstvo i sezonalnost. U potpunosti neprovediv pokazatelj je prihod od turizma, a ostali navedeni su djelomično provedivi.³¹ Sociokulturni indikatori su oni indikatori koji definiraju odnose i utjecaj turizma na stanovništvo destinacije te njihov utjecaj na materijalnu i nematerijalnu kulturnu baštinu i kulturu života i rada općenito.³² Postoji ukupno pet sociokulturnih pokazatelja koji se brinu o zaštićenoj kulturnoj baštini, zadovoljstvu lokalnog stanovništva, zadovoljstvo turista, kriminal i turizam te jezično razumijevanje. U potpunosti provedivi pokazatelji su zaštićena kulturna baština, zadovoljstvo lokalnog stanovništva, zadovoljstvo turista i kriminal i turizam. Jezično razumijevanje jedini je sociokulturni indikator koji nije u potpunosti provediv.

Indikatori, odnosno pokazatelji su u funkciji praćenja razvoja i obzirom na kompleksnost turizma i lokalne turističke destinacije kao i ostalih dionika, vrlo je bitno da su oni specifični, fleksibilni i dostupni.³³ Prema Svjetskoj turističkoj organizaciji, osnovni indikatori održivog turizma uključuju zaštitu prostora, pritisak na prostor i intenzitet korištenja. Također obuhvaćaju i socijalni utjecaj, kontrolu razvoja te upravljanje otpadnim vodama. Vrlo

³¹ Ibidem

³² Ibidem

³³ Črnjar i Črnjar, *Menadžment održivog razvoja*, str. 105

značajni indikatori su i proces planiranja, kritične točke ekosustava kao i zadovoljstvo turista i zadovoljstvo lokalnog stanovništva te ukupni doprinos turizma lokalnoj ekonomiji.³⁴

Prvi pokazatelj brine o kategorizaciji zaštićenih prostora sukladno kategorizaciji Međunarodnog okruženja za očuvanje prirode i prirodnih resursa, a pritisak na prostor mjeri razinu pritiska koji turisti vrše na destinaciju. Pokazatelj je moguće izmjeriti praćenjem turističkog prometa pogotovo u mjesecima kada je turistička sezona na vrhuncu. Intenzitet korištenja je pokazatelj koji mjeri intenzitet korištenja, odnosno identificira prekomjerno korištenje resursa. Socijalni utjecaj je indikator koji se brine o socijalnim i kulturnim efektima koji nastaju razvojem turizma. Briga o broju turista prema broju stanovnika destinacije jedan je od osnovnih koraka kojima se može statistički popratiti prosječan broj dana koje turist provede u turističkoj destinaciji. Kontrola razvoja je pokazatelj koji kontrolira utjecaj na okoliš i ukupno okruženje i to u skladu s postojećom legislativom na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini. Ključni indikator u praćenju postotka otpadnih voda jest indikator upravljanja otpadnim vodama koji svoju posebnu značajnost ostvaruje u naseljenim mjestima i gradovima, kao i onim destinacijama gdje je izuzetno visoka vrijednost indikatora pritiska na prostor. Proces planiranja je indikator koji pazi o usklađenosti i koordiniranosti globalne gospodarske politike s turističkom politikom i politikom zaštite okoliša. Brigu o ugroženim biljnim i životinjskim vrstama, koje su vrlo često najzanimljivije turistima, vodi se kroz kritične točke ekosustava. To je indikator koji pokazuje broj vrsta koje su izložene riziku, njihovu trenutnu količinu i predviđa vrijeme opstanka. Također, indikator odlučuje o potrebitom smanjenju utjecaja na ugrožene vrste sa ciljem očuvanja ekosustava. Anketiranje turista, preispitivanje njihovog zadovoljstva i doživljaja postupak je kojim se provodi pokazatelj zadovoljstva turista. Kao i u samim ciljevima održivog razvoja turizma, vrlo je bitno da su turisti zadovoljni i da se kod njih stvorio poseban doživljaj i vrijednost koja nije moguća u niti jednoj drugoj destinaciji. Jednako kako je bitno da su turisti zadovoljni, bitno je i da je lokalno stanovništvo

³⁴ WTO, *What tourism Managers Need to Know: A Practical Guide to the Development and Use of Indicators of Sustainable Tourism*

zadovoljno. Uloga lokalnog stanovništva u turizmu destinacije je izuzetno bitna te ih se ispituje putem ankete koja se provodi u određenim, prethodno dogovorenim, vremenskim razmacima. Poseban indikator održivog razvoja turizma je doprinos turizma lokalnoj ekonomiji. Turizam ima snažan utjecaj na lokalnu i nacionalnu ekonomiju neke turističke zemlje, stoga je bitno da se prati njihova međusobna zavisnost i povezanost.

U Hrvatskoj se 2009. godine od strane Agencije za zaštitu okoliša izradila završna verzija nacionalne liste koja obuhvaća 266 pokazatelja.³⁵ Ukupan broj pokazatelja je razvrstan u 15 tematskih područja kojima je cilj pratiti stanje, donositi bolje odluke i promijeniti utjecaj turizma na okoliš u Hrvatskoj. Predloženi pokazatelji za područje turizma od strane Agencije za zaštitu okoliša su:³⁶

- Dolasci turista (uključujući dolasci turista po km²);
- Noćenje turista, uključujući noćenja u vikendicama;
- Udio turista na kružnim brodskim putovanjima;
- Broj posjetitelja u nacionalnim parkovima;
- Intenzitet turizma;
- Turizam i prostor;
- Turistička potrošnja kao dio osobne potrošnje;
- Osobna turistička potrošnja;
- Gospodarski učinci turizma – direktni i indirektni;
- Korištenje vode u turizmu;
- Proizvodnja otpada u stacionarnom turizmu.

Za uspješno praćenje i vrednovanje pokazatelja najbolji izbor su baze podataka i publikacije koje se temelje na statističkim vrijednostima poput Državnog zavoda za statistiku. Na području Hrvatske se posebno ističe i Institut za turizam, Hrvatska narodna banka,

³⁵ Ibidem

³⁶ Ibidem

Financijska agencija, različita udruženja, trgovačka društva te razne druge organizacije i institucije.³⁷ Ipak, najveće poteškoće pojavljuju se prilikom prikupljanja statističkih podataka na lokalnoj razini, njihovom kašnjenju i složenom procesu definiranja referentnih vrijednosti. Takva ograničenja su ključna prilikom definiranja pokazatelja i implementaciji modela održivog razvoja.

1.4. Međuovisnost održivog razvoja i turizma otočnih destinacija

Održivi razvoj otočnog turizma u Hrvatskoj se mora temeljiti na lokalnoj inicijativi, specifičnom otočnom poduzetništvu, odgovarajućim partnerskim odnosima i sve to uz odgovarajuće državne ili druge oblike poticaja. Sigurno je kako je turizam jedna od najzastupljenijih gospodarskih aktivnosti na otocima te da zapošljava najveći dio lokalnog stanovništva. Turizam je vrlo usko povezan sa gotovo svim gospodarskim aktivnostima na otocima. Istraživanja navode kako u Hrvatskoj čak 18% otočnog turizma radi u turizmu ili nekoj drugoj srodno vezanoj djelatnosti.³⁸ Obzirom na konstantni rast broja noćenja i dolazaka vrlo je bitno da se turistička ponuda i aktivnosti oblikuju na način da budu regulirane načelima i ciljevima održivog razvoja.

Broj noćenja na otocima, kao jedan od temeljnih pokazatelja turističke aktivnosti i održivog razvoja, bilježi trend rasta od 2016. do 2019. godine u prosjeku 5,79% veći nego bilo koji drugi dio države. Od ukupnog godišnjeg broja ostvarenih noćenja, čak 32,61% noćenja je ostvareno na otocima, a od ukupnog broja noćenja njih 90% su strani turisti.³⁹ Značajan trend rasta viđen je i kod broja kreveta koji je na hrvatskim otocima porastao za 6,58% godišnje.

Otočni turizam je izrazito sezonalni i ovisi o godišnjim dobima. Najveći broj noćenja ostvaruje se kroz srpanj i kolovoz kada se ostvari gotovo 68% noćenja, što je čak 10% više

³⁷ Kožić i Mikulić, op.cit., 69

³⁸ Ministarstvo za turizam, *Nacionalni plan razvoj turizma otoka*, 31

³⁹ Ibidem

nego na razini cijele Hrvatske.⁴⁰ Upravo je sezonalnost jedna od najvećih faktora koji utječu na otočne infrastrukture i gospodarenje otpadom. Turizam na otocima je najviše usmjeren na lokalne aktivnosti ili na nautički turizam koji je jedan od najrazvijenijih oblika turizma u Hrvatsko⁴¹j. U Hrvatskoj se nalazi ukupno 101 nautička luka od kojih je njih 28 na otocima. Ostale lokalne aktivnosti i prirodni resursi otoka nisu dugoročno rješenje za turističke aktivnosti jer se povećanjem masovnosti turizma ostvaruju negativni učinci i rezultati na otok i turizam općenito.

Kako bi se smanjio štetni utjecaj na more (dno, površinu i morsku masu), zrak, kopno (buka, gomilanje otpada, požari), nekontrolirani ribolov, pljačkanje podmorskih arheoloških nalazišta i općenito narušavanje otočnih ekosustava, potrebno je razvijati turizam prema načelima održivosti. Značaj održivog turizma je od ključne važnosti za očuvanje hrvatskih otoka dok se istovremeno teži poboljšanju turističke usluge. Otočni održivi razvoj mora poštivati lokalni i tradicionalni način života na otoku. Kako bi se na pravilan način njegovala tradicija, turizam na otocima mora biti temeljen na vrijednostima otoka i aktivnostima koje se na otoku inače događaju poput ribolova, kraćih krstarenja, otočno planinarenje, berbe, obrađivanje polja i slično. Obzirom na već spomenutu sezonalnost i velik broj turista koji iz godine u godinu neprekidno prati trend rasta, otočni održivi razvoj mora se brinuti o kvalitetnoj zaštiti prostora te isticanju prednosti za razvoj određene regije. Održivi razvoj otočnog turizma brine se i o granicama ograničenja koja postoje i uvažava ulogu vlade i lokalne uprave. Općenito se otočni razvoj gradi na temelju kulturnih, povijesnih gospodarski prepoznatljivih karakteristika otoka na način je njegova budućnost održiva i da neće utjecati na kvalitetu života.

Jedan od uspješnih načina kako se održivi turizam može provoditi na otocima u Republici Hrvatskoj je ekoturizam. Ekoturizam je dio turizma koji se kvalitetno i optimalno brine o kulturnim, ekološkim i biološkim raznolikostima lokacije. Istovremeno, ekoturizam uvjetuje

⁴⁰ Ibidem

⁴¹ Vidučić. "Održivi razvoj otočnog turizma Republike Hrvatske", 43

upravljanje koje zadovoljava sve potrebe otoka na način da ostvaruje uspješne ekonomske, socijalne i zaštitarske potrebe.⁴² Ekoturizam aktivno promovira odgovornost prema okolišu i stvara pozitivni utjecaj na svoju živu i neživu okolinu. Sve aktivnosti ekoturizma se provode kroz pakete koji turistima osiguravaju manje skupine ljudi i bijeg od tzv. “klasičnog“ turizma. Iako su cijene jako visoke, a broj turista koji traži ovakav oblik odmora još uvijek relativno mali, on je održiv i postojan. Održivi turizam se brine o lokalnoj zajednici, očuvanju prirode i zaštiti tradicijskih vrijednosti. Obzirom na drugačiji interes i odmak od klasičnog turizma, ekoturizam ostvaruje znatno manji utjecaj na prirodni i sociokulturni okoliš. Ekoturizam omogućuje zaštitu lokalnoj društvenoj zajednici i lokalnom stanovništvu i mogućnost sudjelovanja i ekonomske koristi od turističkih aktivnosti. Kao ključni korak u provedbi održivog razvoja turizma općenito, a pogotovo na otocima – ekoturizam jedan je od primjera kako se istovremeno može čuvati i štititi prostor i tradiciju uz turističke aktivnosti.

Uključenost lokalnog stanovništva u turističke aktivnosti jedan je od važnih čimbenika koji mogu zadržati stanovnike na otoku, a neke možda i potaknuti da se vrate i investiraju u turizam. Uspješno moderniziranje provodi se prema postojećim mogućnostima turističkog tržišta i posebno se pazi da se zaštiti lokalna kultura i devastacija okoliša. Uloga lokalnog stanovništva je izuzetno važno kako bi se turizam prilagodio destinaciji, kako bi bio prihvaćen i dodatno uspješniji. Ljudski faktor u turizmu je ključan obzirom da se radi o neopipljivoj usluzi, a upravo su ljudi ti koji doprinose povećanju vrijednosti i značaja na turističkom tržištu. Važno je naglasiti i na očuvati postojeći ili kreirati novi odgovarajući turistički identiteta prema kojem će otok biti prepoznatljiv na svjetskom tržištu. Obzirom na prihvatni kapacitet svakog otoka, planiranje izgradnje novih turističkih kapaciteta mora se ograničiti na realne brojke kako bi se održao smjer razvoja otoka u održivi oblik turizma.

Održivi razvoj turizma na otocima jedan je od načina kojim će se umanjiti i/ili potpuno zaustaviti negativni i agresivni utjecaj djelovanja “klasičnog“ masovnog oblika turizma.

⁴² Vidučić, op.cit., 43

Pretjerana urbanizacija i apartminazacija, opterećene prometne i komunalne infrastrukture, gužve u povijesnim jezgrama i na plažama, zagađenje okoliša, trajna devastacija prostora, nesklad između suživota turista i stanovništva samo su neke od posljedica degradacije prirodnih i kulturnih pejzaža s kojima se turističke destinacije diljem Hrvatske danas suočavaju, a posebno otočne destinacije.⁴³ Upravo je održivi razvoj turizma pristup koji mora imati definirani proces, ciljeve i pristup kojim će se stvarati nove i kvalitetne promjene za dobrobit lokalnog stanovništva otoka i turista.

Temelj uspješnog održivog razvoja otočnih destinacija odnosi se na uspostavu parametara i pokazatelja održivosti, inteligentno upravljanje i donošenje odluka.⁴⁴ Održivi razvoj otoka provodi se kroz odgovorno upravljanje destinacijom. Odgovorno upravljanje destinacijom obuhvaća ekonomsko vrednovanje, sociološki i kulturni utjecaj te utjecaj na okoliš. Održivi turizam otoka bitan je iz ekoloških, gospodarskih, psiholoških, znanstvenih i etičkih razloga.⁴⁵ Očuvanje biološke ravnoteže, osiguranje resursa za kvalitetno gospodarstvo, briga o ljudskom zdravlju i općenito živjeti u skladu s prirodom temeljne su vrijednosti koje turizam mora njegovati. Turizam ne smije stvarati negativne učinke na otok, stoga je održivi razvoj pristup koji će dugoročno pružiti prosperitet zajednici na otoku, pozitivni utjecaj na okoliš i svaki segment sociološkog i kulturnog spektra djelovanja.

⁴³ Melkić, Marković i Roknić, "Održivi turizam – samozavaranje, ideja ili realnost?", 52

⁴⁴ Ibidem, 51

⁴⁵ Herceg, op.cit., 31

2. Turizam Novalje

Novalja je grad koji se nalazi na otoku Pagu. Otok Pag je peti po redu najveći i najrazvedeniji otok u Jadranskom moru. Posebnost otoka je u tome da je on jedini hrvatski otok koji je podijeljen između dvije županije: Ličko-senjske županije i Zadarske županije. Otok Pag, kao i Novalja, bilježi dugu povijesnu tradiciju kao i brojne povijesne znamenitosti. Turistička slika otoka temelji se na prirodnim ljepotama, povijesnom baštinom i zanimljivim događanjima koji privlače veliki broj turista.

2.1. Obilježja Novalje

Grad Novalja nalazi se u Ličko – senjskoj županiji, a ujedno je i najgušće naseljen prostor u samoj županiji. Grad se proteže na ukupno 93,36 km² i prema posljednjem popisu stanovništva 2021. godine ima oko 4 100 stanovnika.⁴⁶

Novalja je grad koji bilježi povijesni značaj još iz rimskog doba kada je bila jedna od nezaobilaznih pristaništa na jadranskom plovodbenom pravcu, a svoje ime dobila je iz talijanske riječi *navalia* što označava pristanište. Grad je zbog svoje pozicije pružao prirodno sklonište moreplovcima koji su plovili na vjetar u smjeru sjevera Italije.⁴⁷

Obzirom na ugodnu klimu, razvedenost obale i brojne plaže, Novalja je vrlo rano krenula u turističkom smjeru. Novalja je mjesto gdje se susreće kontinentalna i mediteranska klima te je u njoj prisutan karakteristični mediteranski ugođaj. Vegetacija na otoku sastavljena je od šume bijelog graba, hrasta medunca, šume crnike i kvalitetnijih šumskih površina koje se nalaze na jugozapadnom dijelu Novalje.⁴⁸ Otok ima i povoljna područja za razvoj poljoprivrede, s posebnim naglaskom na vinogradarstvo, uzgoj smokvi, badema i maslina.

⁴⁶ Državni zavod za statistiku, *Prvi rezultati popisa 2021*

⁴⁷ Grad Novalja, *O Novalji*

⁴⁸ Strategija razvoja gospodarskoj razvitka Grada Novalje 2010-2022, *Prirodni i izgrađeni resursi*, 8

Pojedini dijelovi maslinika na području Novalje su po procjeni stariji od dvije tisuće godina te su proglašeni posebnim botaničkim rezervatom prema Zakonu o zaštiti prirode.⁴⁹

Akvatorij Novalje smješten je na istočnoj strani otoka te obuhvaća dijelove Kvarnerića, Velebitskog kanala, Paškog kanala i Paškog zaljeva. Kvarnerić se proteže između Cresa i Lošinja na zapadu i otoka Krk i Rab na istoku. Sjeverni dio je spojen sa Riječkim zaljevom, a jug je otvoren prema otocima Olib, Silba, Premuda.⁵⁰ Velebitski kanal je morski prolaz koji se nalazi između Velebita i otočnog niza Krk-Prvić-Goli otok – Rab – Pag – sjeveroistočna obala Ravnih kotara. Kanal preko ljeta ima površinsku slanost veću od 36%, a u drugim dijelovima godine se slanost popne do 38%. Ovaj je kanal poseban i zbog hladnog zraka te je temperatura mora niža nego u drugim dijelovima srednjeg Jadrana. Prosječna najniža temperatura mora je 11, a najviša 23 celzijusa.⁵¹ Paški kanal ima maksimalnu dubinu od 110 metara, te je samim time i najdublji dio sjevernog Jadrana. Paški zaljev dugačak je 11.7 metara u kojem dubine ne prelaze više od 50 metara.⁵²

Od ribarskog sela, Novalja je postala mediteranski šarmantni gradić koji je svoj turistički razvoj dodatno ubrzao nakon uvođenja trajektnih linija, povezivanje otoka mostom i uvođenjem ostale komunalne infrastrukture. Već sredinom 1950-ih godina Novalja se povezala sa Zadrom i Rijekom, započinje ubrzani razvoj trgovine, ugostiteljskih djelatnosti i svih onih uslužnih djelatnosti koje su ključne za razvoj turizma.⁵³ Prvi turisti koji su stigli u Novalju bili su Slovenci. Njihov put uključivao je putovanje brodom na par, a otočani su ih dočekali i smjestili u svoje kuće, obzirom da “komercijalnih“ smještajnih kapaciteta nije bilo.

⁴⁹ Odluka o proglašenju Zakona o zaštiti prirode, čl. 15.

⁵⁰ Strategija razvoja gospodarskog razvitka Grada Novalje, op.cit., 12

⁵¹ Ibidem

⁵² Ibidem

⁵³ Dabo, *Novalja: Turistička monografija*, 4

Turizam Novalje primarno se odnosi na prirodne ljepote mora, ugodne klime i plaža. More je izuzetne kakvoće, a broj plaža u Novalji je izuzetno brojan. Osim raznolikosti reljefa i razvijenu obali, Novalja je smješтана u blizini prirodnih atrakcija koje dodatno nadopunjuju kvalitetu same lokacije. Zahvaljujući dobroj prometnoj povezanosti sa kopnom, Novalja je destinacija koja nudi izlete u Nacionalni park Kornate, Nacionalni park Paklenicu, Nacionalni park Sjeverni Velebit, Nacionalni park Plitvička jezera i Nacionalni park Krku. Novalja je otočna turistička destinacija koja se kroz svoj turistički razvoj posebno istaknula kao party destinacija, ali je njena turistička ponuda daleko više od toga.

2.2. Analiza turističke ponude i potražnje Novalje

Turistička ponuda Novalje je raznolika i pruža mogućnost za boravak velikom broju različitih tipova turista.

Od objekata koji se odnose na društvene djelatnosti u Novalji se nalaze knjižnica i čitaonica, Centar za kulturu i regionalni arhiv, muzeji, kazališta, scenski prostori i kina. Sa ciljem približavanja kulturne ponude Novalje, osmišljeni su programi koji se održavaju za vrijeme turističke sezone. Neki od najpoznatijih su Novaljski trijatar, Novaljsko glazbeno ljeto i ljetno kino Hollywood.⁵⁴

Prirodna baština na području Novalje zaštićena je temeljen Zakona o zaštiti prirode, a najvrjednija područja su:⁵⁵

- Nalazište divlje masline na poluotoku Luna – poseban botanički rezervat
- Predio Zrće kod Novalje – značajni krajobraz
- Kolanjsko blato – ornitološki rezervat

⁵⁴ Strategija razvoja gospodarskog razvitka Grada Novalje, op.cit., 19

⁵⁵ Ibidem

Područja za koja se uspostavlja zaštita u kategoriji značajnog krajobraza su:⁵⁶

- Cjelokupno područje poluotoka Luna;
- Uvale Rt Glavina, Veli Svetojanj, Mali Svetojanj, Krivača;
- Poluotok Zaglava – Uvala Slana – Poluotok Furnaža;
- Paške stijene velebitskog kanala;
- Otoci Škrda i Dolfin.

Na području Novalje nalaze se mnogobrojna kulturna dobra koja su registrirani spomenici kulture ili se nalaze u postupku registracije. Neka od značajnijih kulturnih dobra se nalaze u tablici ispod teksta.

Tablica 1: Kulturna dobra Novalje

REGISTRIRANA KULTURNA DOBRA	KULTURNA DOBRA SA REGISTRACIJOM U POSTUPKU
Koncentracijski logor iz Drugog svjetskog rada Slana	Crkva sv. Kristofora
Kaštel u Staroj Novalji	Crkva sv. Martina
Crkva sv. Andela čuvara	Crkva sv. Jurja
Ostaci starokršćanske bazilike	Crkva sv. Vida
Antički kamenolom	Crkva sv. Mihovila
Talijanova Buža	Crkva sv. Katarine
Hidro – arheološka zbirka, Umjetnička zbirka, Etnografska zbirka i Zbirka razglednica	Crkva sv. Ivana i pavla u nizu
Crkva sv. Marije od Ružarija	Crkva Stomorica – Sv. Marija
Zbirka dokumenata i Zbirka knjiga	Košljun
Sakatur	Zagaračišće
Tumuli na Zréu	Rt Svetojašnica

Izvor: Turistička zajednica grada Novalje, Strategija razvoja gospodarskog razvitka Grada Novalje, http://www.novalja.hr/admin/ustroj/strategija_gospodarskog_razvitka_grada_novalje.pdf, 29.01.2022.

⁵⁶ Ibidem

Kulturna dobra grada Novalje su mnogobrojni i potrebno je iste u većem opsegu promovirati prema javnosti, odnosno iste uvrstiti u turističku ponudu destinacije. Jedna od znamenitosti koja izaziva najveću znatiželju je legenda o Cissi. Cissa je stari antički grad koji je, zajedno sa blagom, potonuo prije gotovo 2,000 godina. Ostaci ovog povijesnog i zanimljivog grada nalaze se u uvali Caska te privlači veliki broj turista. Kulturni turizam Novalje temelji se na povijesnim vrijednostima čiji se ostaci nalaze na području destinacije poput brojnih ostataka rimske arhitekture i drugih značajnih arheoloških nalazišta na prostoru same destinacije. Osim navedenog, kulturni turizam Novalje dodatno je obogaćen brojnim manifestacijama i događanjima koji slave povijesne vrijednosti destinacije i čuvaju tradiciju. Neke od najpopularnijih manifestacija su:⁵⁷

- Lunjska maslinada;
- Festival pisme na kanat;
- Fešta od maja.

Ipak, jedan od najprepoznatljivih elemenata turističke ponude Novalje je clubbing ponuda. Zrće se od 2001. godine razvijalo i napredovalo kao party lokacija koja je do pojave COVID – 19 bila primarni razlog dolaska za najveći broj turista. Upravo je party ponuda, kao dio turističke ponude Novalje utjecalo na prepoznatljivost lokacije i interes velikog broja turista iz cijeloga svijeta. Zrće je kroz godine postao brend koji kroz cijelu turističku sezonu nudi brojne klubove i festivale sa širokom glazbenom ponudom. Najpoznatiji klubovi na Zrću su klubovi Papaya, Kalypso, Aquarius i Noa.⁵⁸ Najpoznatiji festivali koji su se odvijali na Zrću su:⁵⁹

- Summer Opening
- Zrće Spring Break
- Hideout

⁵⁷ Turistička zajednica grada Novalje, *Tradicionalne manifestacije*

⁵⁸ Visit Island Pag, *Plaže i uvale*

⁵⁹ KlikCup, *Ljeto na Zrću – Najpoznatiji festivali elektroničke glazbe*

- Zrće Beach Festival Wild&Free
- Area 4 Festival
- Loveweek Festival
- Austria goes Zrće
- Black Sheep Festival
- Souns Festival
- Summer Peak Festival

Osim prirodnih vrijednosti, kulturnog bogatstva i clubbing ponude, Novalja kao destinacija sve više promovira i aktivni oblik turizma. Neke od najzastupljenijih aktivnosti koje se promiču su jedrenje, ronjenje, vožnje gliserima, quadovi, jet -ski safari i njima slične aktivnosti. Biciklizam je također sportska aktivnost koja je jako popularna u destinaciji i za čije potrebe je izrađena i uređena posebna tura po destinaciji. Vožnja biciklima i uređene šetnice vrijednost su koja će biti interesantna svakom profilu turista, od onih mlađih do starijih.

Uz bogate prirodne resurse, kvalitetnu i ugodnu klimu, porastom kulturnog turizma, ponude za zabavu i predispozicija za još snažniji razvoj sportskog turizma, Novalja je destinacija koja svojim gostima mora pružiti kvalitetan smještaj i ostale oblike usluga. Smještajni kapaciteti u Novalji su se kroz godine razvijali i obogaćivali, a iako je privatni smještaj i dalje najzastupljeniji, Novalja ima visoko kategorizirane hotele i hostele.

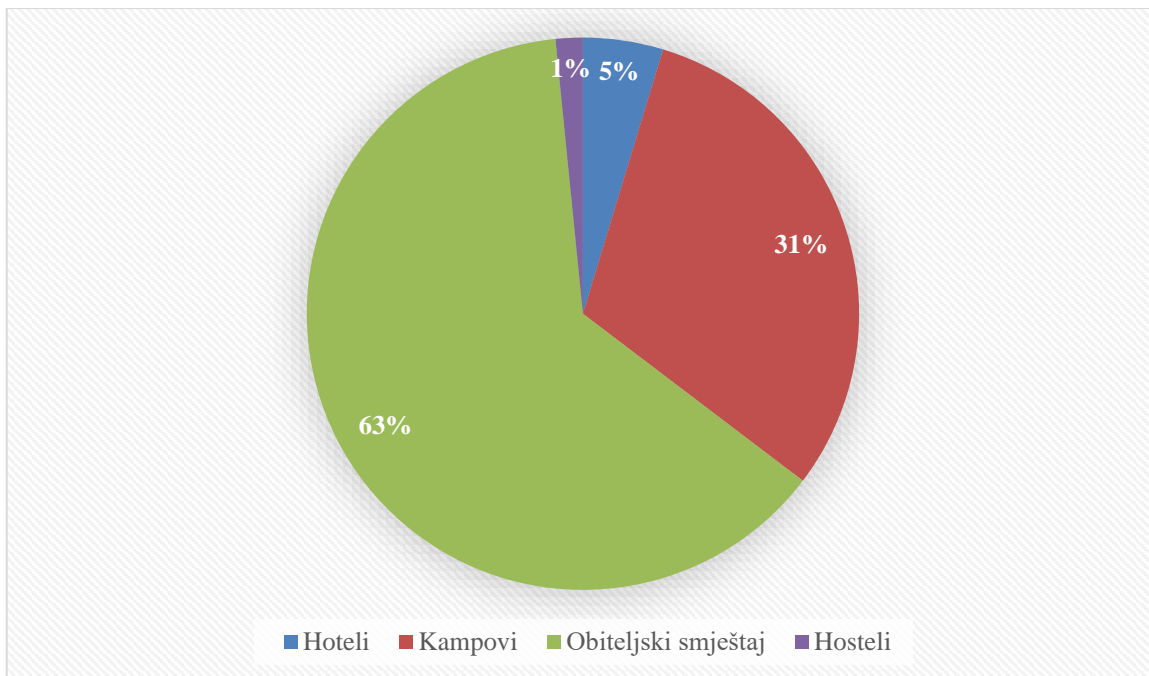
Tablica 2: Ponuda smještajnih kapaciteta u Novalji do 2018. do 2020.

Vrsta smještajnih kapaciteta	2018.	2019.	2020.
Hoteli	671 osnovnih kreveta	1 090 osnovnih kreveta	1 078 osnovnih kreveta
Kampovi	6 474 osoba	6 759 osoba	7 047 osoba
Obiteljski smještaj	14 700 osnovnih kreveta	15 150 osnovnih kreveta	14 503 osnovnih kreveta
Hosteli	516 osnovnih kreveta	516 osnovnih kreveta	365 osnovnih kreveta

Izvor: obrada prema Turistička zajednica grada Novalje, Statistika 2018. – 2020. godine, <https://visitnovalja.hr/statistika/>

U hotelima je od 2018. do 2019. godine porastao broj kreveta za 62%. Razlika u broju dostupnih smještajnih kapaciteta od 2018. i 2020. godine iznosi 60%. Kod kampova se bilježi trend rasta te je u odnos 2018. i 2020. godine narastao za 8,8%. Obiteljski smještaj, odnosno privatni smještaj jedan je od najzastupljenijih u Novalji. U odnosu na 2018. godinu, u 2019. godini je ostvareno 3% više smještajnih kapaciteta. U 2020. godini se bilježi pad u odnosu na 2019. i to od 4%. Hostelima je broj smještajnih kapaciteta ostao isti 2018. i 2019. godine, a 2020. godine je zabilježen pad od 29%

Graf 1: Struktura smještajnih kapaciteta u Novalji 2020. godine

Izvor: obrada podataka prema Turistička zajednica grada Novalje, Statistika 2018. – 2020. godine
<https://visitnovalja.hr/statistika/>

Najveći udio smještajne ponude odnosi se na obiteljski smještaj i to u udjelu od 63%. Zatim slijede kampovi koji zauzimaju 31%, a hoteli imaju udio od tek 5%. Daleko najmanji smještajni kapacitet imaju hoteli, svega 1%.

Novalja, kao otočna destinacija, svoju turističku potražnju ponajviše započinje ostvarivati početkom razvoja party turizma. Razvoj party turizma bilježi značajniju potražnju nego je to bio slučaj u godinama prije. Iako je destinacija bogata prirodnim resursima, njena popularnost nije bila dovoljno prepoznata.

Destinacija je interesantna domaćim i stranim turistima, ali daleko veći interes pokazuju strani turisti. U narednoj tablici prikazani su ostvareni dolasci prema državama.

Tablica 3: Dolasci stranih turista u Novalji prema zemlji prebivališta

	2018.	2019.	2020.
Austrija	19 830	19 893	4 667
Češka	15 837	15 679	13 107
Francuska	6 586	6 396	1 326
Italija	42 016	45 593	5 320
Mađarska	6 880	7 588	3 183
Nizozemska	4 031	4 143	801
Njemačka	51 131	56 578	26 799
Poljska	10 684	10 663	12 963
Slovačka	8 054	7 912	3 462
Slovenija	34 964	36 555	28 877
Ujedinjeno Kraljevstvo	14 148	11 339	540
Ostale zemlje	26 578	25 892	6 573
UKUPNO:	240 739	248 231	107 618

Izvor: obrada podataka prema Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2018. – 2020., sa www.dzs.hr

Podaci o broju noćenja uspoređuju se kroz tri godine; 2018., 2019. i 2020. Specifičnost 2020. godine je pojava COVID-19, stoga je to ujedno i razlog za nagli pad broja dolazaka stranih turista. Najveći broj dolazaka od 2018. do 2020. godine ostvarili su turisti iz Njemačke, Slovenije, Italije i Austrije. Zanimljivo je kako se broj dolazaka turista iz bližih zemalja nije toliko drastično smanjio u 2020. godini. Obzirom na mjere koje su bile aktualne za vrijeme ljetnih mjeseci 2020.godine, destinacije koje su blizu i koje su dostupne automobilom su i dalje bile interesantne, poput Zrća.

Tablica 4: Noćenja stranih turista u Novalji prema zemlji prebivališta

	2018.	2019.	2020.
Austrija	113 317	113 380	30 958
Češka	109 794	110 057	89 489
Francuska	31 087	29 284	6 385
Italija	257 985	277 564	37 780
Mađarska	35 910	38 206	17 651
Nizozemska	25 501	28 944	5 524
Njemačka	359 300	392 684	211 874
Poljska	74 106	76 542	91 694
Slovačka	48 776	46 922	22 788
Slovenija	263 123	273 789	230 206
Ujedinjeno Kraljevstvo	83 555	68 378	2 638
Ostale zemlje	127 465	131 964	39 093
UKUPNO:	1 529 919	1 587 714	786 080

Izvor: obrada podataka prema Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2018. – 2020., www.dzs.hr

Najveći broj noćenja kroz sve tri promatrane godine ostvarili su ponovno Nijemci i Talijani, jednako kao i najveći broj dolazaka. Pretpostavka za njih veliki broj dolazaka i noćenja je blizina destinacije, a od udaljenih država najveći broj noćenja su ostvarili turisti iz Ujedinjenog Kraljevstva.

Kada se sagleda ukupan broj dolazaka stranih turista u odnosu na domaće turiste, vidljivo je kako je daleko veći broj stranih turista u destinaciji.

Tablica 5: Broj dolazaka stranih i domaćih turista u Novalji od 2018. do 2020. godine

	UKUPNO	DOMAĆI	STRANI
2018.	254 778	14 039	240 739
2019.	265 599	17 368	248 231
2020.	125 687	18 069	107 618

Izvor: obrada podataka prema Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2018. – 2020., www.dzs.hr

2019. godine je ukupni broj turista porastao za 4% u odnosu na 2018. godinu, a iznosio je ukupno 265 599 turista. U godini pandemije, 2020. godine u Novalju je stiglo 52% manje turista. Najveći dio gostiju 2020. godine su bili ponovno strani turisti, ali za 56% manje nego je to bio slučaj 2019. godine u Novalji.

Strani turisti, osim što više posjećuju Novalju, oni ujedno ostvaruju i više noćenja. Odnos broja noćenja domaćih i stranih turista od 2018. do 2020. godine prikazan je u tablici.

Tablica 6: Broj noćenja stranih i domaćih turista u Novalji od 2018. do 2020. godine

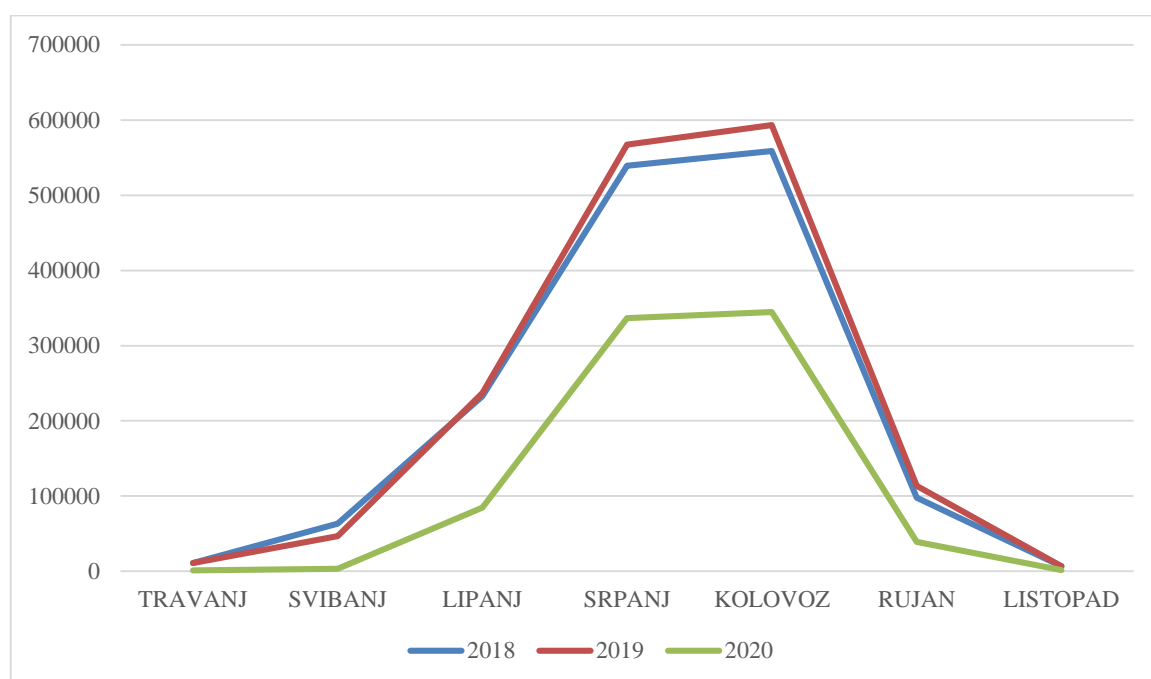
	UKUPNO	DOMAĆI	STRANI
2018.	1 603 840	73 291	1 529 919
2019.	1 676 947	89 233	1 587 714
2020.	885 656	99 576	786 080

Izvor: obrada podataka prema Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2018. – 2020., www.dzs.hr

Ukupna noćenja u Novalji su 2019. godini bila 4% viša nego godinu prije. 2020. godine je ukupan broj noćenja smanjen gotovo za polovicu, točnije za 47%. Iako je najveći broj noćenja i dalje od stranih turista, 2020. godine je ukupan broj stranih turista bio čak 50% manje nego godinu prije. S druge strane, domaći turisti su ostvarili 12% više noćenja 2020. godine nego je bio slučaj 2019. godine.

Naredni graf prikazuje oscilacije u broju noćenja ukupnog broja turista po mjesecima.

Graf 2: Ukupan broj ostvarenih turističkih noćenja po mjesecima u razdoblju od 2018. do 2020. godine

Izvor: obrada podataka prema podacima TZ Novalja, 10.06.2022

Prema grafu, vidljivo je kako je najveći broj noćenja ostvaren je u srpnju i kolovozu. Nešto manji broj noćenja je ostvaren u lipnju i rujnu. Vidljivo kako se 80 do 90% noćenja ostvari kroz navedene mjesece te je to još jedna potvrda sezonalosti turističkih aktivnosti u Novalji. Takav oblik sezonalnosti negativno utječe na prirodu i okoliš, prometnu infrastrukturu i općenito opterećene destinacije, ali i na lokalno stanovništvo..

Najveći broj turista koji posjećuje Novalju su u starosnoj skupini od 16 do 30 godina. Ukupan postotak gostiju prema dobnoj skupini turista u periodu od 2018. do 2020. godine prikazan je u tablici ispod.

Tablica 7: Dobna skupina turista u Novalji od 2018. do 2020. godine

	2018.		2019.		2020.	
Do 15 godina	29 617	12,3%	32 156	12,8%	24 423	21%
Od 16 do 30 godina	128 794	53,3%	127 681	50,9%	37 393	32,2%
Od 31 do 60 godina	72 937	30,2%	78 942	31,5%	49 524	42,6%
Iznad 60 godina	10 119	4,2%	11 967	4,8%	4 827	4,2%

Izvor: obrada podataka prema Visit Novalja, Statistika 2018. – 2020. godina, <https://visitnovalja.hr/statistika/>

Najveći broj turista koji dolazi u Novalju imaju između 16 do 30 godina. U 2018. godini Novalju je posjetilo 53,3% prethodno spomenute dobne skupine. Odmah nakon njih su gosti koji imaju od 31 do 60 godina, a njih je u istoj godini u Novalji bilo 30,2%. Najmanji broj gostiju ima iznad 60 godine, njih svega 4,2% te do 15 godina, njih 12,3%. Sličan odnos i struktura gostiju bila je i u 2019. i 2020. godini. U 2019. godini je porastao broj gostiju od 16 do 30 godina i oni su iznosili 50,9% od ukupnog postotka gostiju, a najmanje je bilo gostiju iznad 60 godina, njih 4,8%. Struktura gostiju se u 2020. godini promijenila te je najveći postotak gostiju imao od 31 do 60 godina, njih 42,6%. Drugi po redu najzastupljeniji su gosti od 16 do 30 godina u postotku od 32,2%. Najmanje je bilo turista starijih od 60 godina, njih 4,2% a do 15 godina 21%.

Novalja je kao destinacija interesantna gotovo svim dobnim skupinama turista. Ipak, najveći interes pojavljuje se kod turista koji imaju između 16 do 30 i 31 do 60 godina. Raznolika ponuda destinacije stvara interes kod zrelih i mladih turista. Kako bi se uspješno nastavio trend posjećenosti destinacije, Novalja se mora pobrinuti da kroz cijelu godinu ima kvalitetnu turističku ponudu koja će zadovoljiti interese i potrebe širokog broja različitih

skupina. Takva ponuda rasteretit će destinaciju od lipnja do rujna te smanjiti negativne učinke koji nastaju zbog prevelikog broja turista.

2.3. SWOT analiza turizma Novalje

SWOT analiza pomaže oblikovanju odluka koje se donose za budućnost. Budući razvoj turizma prikazan je u narednoj SWOT tablici koja uključuje prednosti, nedostatke, prilike i prijetnje Novalje kao turističke destinacije.

Tablica 8: SWOT analiza Novalje kao turističke destinacije

PREDNOSTI	NEDOSTACI
<ul style="list-style-type: none"> • Dobra prometna povezanost (most, trajekti, katamaran) • Ugodna klima i očuvan okoliš • Bogata kulturna baština i ostavština • Lokalna kuhinja • Sportske aktivnosti i ponuda izvan ljetne sezone • Razvedena obala i veliki broj plaža, uvala • Veliki broj radno aktivnih stanovnika • Novi autobusni kolodvor • Besplatan wi fi u centru grada Novalje • Veliki broj malih mjesta u okolici grada Novalje • Blizina nacionalnih parkova i parkova prirode • Raznolika turistička ponuda u destinaciji • Razvijena clubbing ponuda • Izgradnja marine 	<ul style="list-style-type: none"> • Sezonalost turističke ponude i potražnje • Velike gužve u sezoni • Nedovoljan broj hotelskog smještaja • Velika buka • Visoke cijene • Izloženost obale prema Velebitu i snažni udari bure • Ovisnost prometne povezanosti o vremenskim prilikama • Manjak edukacijskih i obrazovnih ustanova • Kasno poimanje kulturne baštine kao sastavnog dijela turističke ponude • Narušen krajolik kao posljedica izgradnje apartmana i ostalih smještajnih objekata • Negativna reputacija destinacije (party turizam) • Promocija destinacije kroz sferu party turizma i apartmanskog smještaja
PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • porast potražnje za specifičnim oblicima turizma • EU fondovi • Proizvodnja autentičnih proizvoda 	<ul style="list-style-type: none"> • Snažna konkurencija • Krize (zdravstvene, prirodne, ekonomske, sigurnosne...) • Visoki postotak starijeg stanovništva • Masovni turizam

Izvor: obrada autora prema Koščak Miočić – Stošić, V., Žmire, A., et.al: “ A Development Plan for the South-Eastern Part of Pag Island with an Emphasis on Olive – Growing, Geoadria 19/2, 2014, str. 205 – 218 , str. 210

Budućnost turizma u Novalji uvelike ovisi o uspješnom prepoznavanju prednosti destinacije i njenih mogućnosti. Također, fokus na uspješno stvaranje turističke slike destinacije ovisi o prepoznavanju vlastitih nedostataka i prijatnji. Novalja mora kroz svoje unutarnje i vanjsko okruženje djelovati prema zajedničkom cilju, a to je održivi turizam koji će osigurati kvalitetu života. Uspješan razvojni potencijal Novalje usmjeren je prema različitim interesnim skupinama gostiju koji će prepoznati njene prednosti i doživljaj koji nudi. Uspješan i dinamičan razvoj turizma u Novalji zahtjeva adekvatnu valorizaciju njene resursno – atrakcijske osnove. Ciljevi Novalje moraju biti usmjereni na odgovorno održivo ponašanje i uspješnu suradnju javnog i privatnog sektora. Neke od osnovnih prednosti Novalje su raznoliki oblici turizma koji su mogući u destinaciji. Gostima koji dolaze u Novalju nudi se odmor uz fizičke izazove poput biciklizma, ribolova, nautičkog turizma. Osim navedenog, Novalja je poznata i po svojim lijepim plažama, čistim morem i ponudom velikog broja izleta. Posebno poznata i razvijena turistička ponuda u Novalji jest clubbing turizam koji je bogat raznovrsnom ponudom klubova i kompleksom koji je osmišljen upravo za ovu vrstu turista. Još jedna od ključnih ponuda koja se mora snažnije uvrstiti u turističku ponudu su kulturna dobra i baština koja se nalazi na teritoriju Novalje.

Glavni nedostatak turizma Novalje je sezonalnost. Sezonalnost turističke ponude i potražnje sa sobom donose i velike gužve, nedovoljan broj kapaciteta u hotelskom smještaju i visoke cijene. Svi ti faktori utječu na jačanje buke i snažan negativan utjecaj clubbing turizma koji zatim stvara negativan odnos lokalnog stanovništva prema ovom dijelu turističke ponude. Sama Novalja, iako je bogata prirodnim ljepotama i resursima, jako ovisi o vremenskim uvjetima i prognozi. Upravo zbog snažnog vjetera koji se spušta s Velebita, Novalja je kao i ostatak otoka vrlo često prometno nepovezana s kopnom. Nedostatak Novalje je također i neadekvatna promocija destinacije na način da se dugi niz godina isticao jedino i isključivo clubbing turizam. Obzirom na svoju popularnost, clubbing turizam je privukao veliki broj gostiju koji su dolazili u destinaciju i zbog kojih se s godinama dogodila snažna apartmanizacija. Apartmanizacija je negativno utjecala na krajolik destinacije. Generalni

zaključak nedostatka Novalje je taj da im je kao destinaciji fokus bio na samo jednom elementu ponude dugi niz godina. Bilo bi krivo reći da je fokus bio na krivom elementu ponude jer je upravo taj isti element doveo Novalju na razinu svjetski prepoznatljive destinacije.

Prilike za Novalju kriju se u promjeni interesa kod turista. Turisti u posljednje vrijeme pokazuju veliki interes za specifičnim oblicima turizma. Novalja, kao turistička destinacija usmjerila je svoje aktivnosti na stvaranje i promociju specifičnih oblika turizma. Shodno tome potrebno je urediti i poboljšati postojeće staze za biciklizam i šetnju, nastaviti graditi kvalitetne smještajne objekte i hotele te okrenuti se visokoj kategorizaciji smještaja. Sve aktivnosti koje se razvijaju, poput ribolova, nautičkog turizma i jedrenja, moraju uključivati autentične proizvode i kulturu destinacije. Simbioza turističke ponude stvoriti će od Novalje destinaciju s potencijalom za snažniji i održiviji razvoj. Ključni korak za odmak od clubbing turizma je aktivno vrednovanje bogate kulturne baštine i tradicijskih vrijednosti u Novalji. Jedna od posebnih prilika za turizam Novalje su u Europski fondovi. Jedna od posebnih prilika za turizam Novalje su Europski fondovi koji se trebaju značajnije koristiti primjerice u svrhu unapređenja infrastrukture, osmišljavanju novih sadržaja za lokalno stanovništvo (koje će koristiti i turisti) te time unaprijediti i kvalitetu života. Iako ne postoji EU fond koji se odnosi isključivo za turizam, postoji veliki broj fondova koji obuhvaćaju jednu ili dvije srodne gospodarske aktivnosti koje čine dio turističke ponude. EU fondovi prilika su za poboljšanje turističke ponude Novalje te zaokret u smjeru održivog turizma.

Prijetnja koja ima poseban značaj za Novalju je snažna konkurencija. U bližoj okolini Novalje nalazi se veći broj destinacija koja svojom ponudom može konkurirati Novalji. Očuvanje autohtone ponude i turističkog sadržaja Novalje ključni je pristup uz koji će se ojačati konkurentnost destinacije i ostvariti pozitivni turistički rezultati. Novalja uvelike ovisi o turizmu te samim time najveći dio svojih prihoda temelji na sezonskom obliku poslovanja i pojavi masovnog turizma. Masovni turizam, osim što donosi prihod privatnom i javnom sektoru utječe i na smanjenu kontrolu turističke ponude. Kao rezultat smanjene kvalitete turističkih usluga i proizvoda, destinacija kroz godine stagnira. Ključni odnos koji se mora uspostaviti je komunikacija između privatnog i javnog sektora. Ukoliko ova dva

sektora ne rade sa zajedničkim ciljem i ako njihova suradnja ne utječe na poboljšanje turističke ponude, uspješnost Novalje i dalje je upitna. Jedna od najvažnijih prijetnji u posljednjih nekoliko godina su i krize. Kriza može biti između ostalog ekonomska, sigurnosna i zdravstvena. Zdravstvena kriza poput pandemije COVID-19 prijetnja je koju je nemoguće izbjeći, ali se istoj može prilagoditi. Lokacijske karakteristike Novalje pružaju turistima mogućnost da borave na prostoru gdje su očuvani prirodni resursi. Čisto more, ugodna klima i očuvani okoliš pospješuju interes za destinacijom nakon jenjavanja spomenute krize.

Prema Akcijskom planu razvoja turizma u Novalji do 2025.godine oblikovana su područja aktivnosti i projekti koje će utjecati na bolji razvoj turizma destinacije.⁶⁰ Osnovna područja aktivnosti i projekti su:⁶¹

- Imidž projekti (Uređenje poteza Zrće – Caska – Vidalići; Arheološki centar Caska; Muzej maslinarstva Lun / izgradnja amfiteatra Lun; Projekt Vrtić; Adaptacija hotela Liburnia; Izgradnja malih hotelskih objekata; Centar adrenalinskih aktivnosti Jadra;
- Centar adrenalinskih aktivnosti Metajna; Tržišno aktiviranje zone Vidalići);
- Turistička infrastruktura;
- Turistička suprastruktura;
- Upravljanje destinacijom;
- Promocija.

Turistička infrastruktura se prema Akcijskom planu planira poboljšati kroz aktivnosti poput poboljšanja postojećeg sustava biciklističkih i pješačkih staza, otvoriti Centar za posjetitelje, poboljšati postojeći sustav zbrinjavanja otpada kao i sustav otpadne odvodnje.⁶²

⁶⁰ Master plan turizma Grada Novalje, *Strateški plan destinacije do 2025. godine*,

⁶¹ Ibidem, 10

⁶² Ibidem, 12

Do 2025. godine planirana je realizacija sljedećih projekata:⁶³

- Transformacija Novalje u mjesto susreta tradicionalne tržnice i doma kulture
- Unapređenje javnog komunalnog standarda Stare Novalje i uvođenje javnog i komunalnog standarda u manja naselja stihijske apartmanizacije;
- Upravljanje kvalitetom ponude na potezu Zrće – Katarelac (poboljšanje ponude hrane i pića)
- Ruralni park Novaljsko polje – Poticaje Autohtone poljoprivredne proizvodnje;
- Tržišno aktiviranje zone Babe – Mihovlje i zone Drljanda

Upravljanje destinacijom se prema Akcijskom planu mora poboljšati kroz sljedeće aktivnosti i programe:⁶⁴

- Izmjena i dopuna PPUG Novalja;
- Kontrola buke na Zrću;
- Unapređenje javnog reda i sigurnosti;
- Uspostavljanje DMO;
- Turistički razvojno-investicijski servis;
- Okrupnjavanje parcela u turističkim zonama;
- Unapređenje sustava upravljanja plažama;
- Promicanje tradicijske graditeljske baštine;
- Povećanje kvalitete ljudskog kapitala;
- Plan razvoja nautičke ponude;
- Upravljanje kvalitetom smještaja (integralni hoteli, B&B usluga, standardi).

Posljednje aktivnosti koje se provode sa ciljem poboljšanja turističke ponude i slike Novalje su aktivnosti promocije. Promocija Novalje mora biti usmjerena i provedena prema definiranoj marketing strategiji. Marketing strategija mora obuhvaćati i poboljšanje

⁶³ Master plan turizma Grada Novalje, op.cit., 12

⁶⁴ Ibidem

postojećeg e-marketinga kao i interni marketing unutar destinacije.⁶⁵ Sinergija djelovanja na razini cijele destinacije jedini je ključni korak koji će utjecati na poboljšanje turističke slike Novalje. Razvojni potencijal Novalje je izuzetno velik i on se temelji na brojnim dostupnim i već postojećim resursima unutar destinacije.

⁶⁵ Master plan turizma Grada Novalje, op.cit., 15

3. Stavovi lokalnog stanovništva o turizmu Novalje

Stavovi lokalnog stanovništva u destinaciji ključni su za osiguranje održivog razvoja turizma. Za potrebe pisanja diplomskog rada provedeno je empirijsko istraživanje stavova lokalnog stanovništva u Novalji o turizmu i razvojnim potencijalima destinacije.

3.1. Osnovne karakteristike istraživanja

Pravovremena valorizacija stavova, mišljenja i percepcije lokalnog stanovništva o postojećoj turističkoj ponudi ključni je faktor za oblikovanje novog, održivog smjera razvoja destinacije.

Anketa se distribuirala online putem u obliku Google forms upitnika. Za oblikovanje pitanja istražena je postojeća literatura i istraživanja na sličnu temu. Upitnik se sastoji od 71 pitanja koja propitkuju mišljenja i stavove različitih ispitanika o trenutnoj turističkoj slici Novalje i njenim realnim mogućnostima i razvoju u budućnosti. Upitnik je sastavljen po principu lijevka, od općih prema specifičnim pitanjima. Prvi dio odnosi se na demografske karakteristike ispitanika, drugi dio na mišljenje ispitanika o važnosti pojedinih dionika u turizmu Novalje, a treći dio na stavove ispitanika o trenutnoj turističkoj ponudi i potencijalima za budućnost.

Kako bi se rezultati uspješno interpretirali svi podaci su obrađeni metodama deskriptivne statistike, korištenjem udjela, aritmetičke sredine i standardne devijacije. Postavljena su istraživačka pitanja koja uključuju:

I1: Iskorištavaju li se turistički resursi Novalje sukladno njihovim potencijalima?

I2: U kojoj je mjeri lokalno stanovništvo Novalje zadovoljno postojećom turističkom ponudom i turističkim razvojem?

I3: Smatra li stanovništvo Novalje da će budući projekt nautičke marine pozitivno utjecati na njih i turizam u Novalji?

Tablica 9: Profil ispitanika

STAROSNA DOB	SPOL	RAZINA OBRAZOVANJA	STATUS ZAPOSLENOSTI
18 do 23: 26 %	Muškarci: 41% Žene: 59%	Osnovna škola: 0 %	Zaposlen u turizmu: 32%
26 do 35: 20%		Srednja škola: 42%	Zaposlen u drugim djelatnostima: 40%
36 do 45: 12%		Viša škola: 4%	Nezaposlen: 16%
46 do 55: 16%		Fakultet: 17%	Student/učenik: 9%
56 i više: 26%		Magisterij: 37%	Poduzetnik: 1%
		Doktorat: 0%	

Izvor: obrada autora prema podacima istraživanja

Najveći broj ispitanika ima između 18 i 25 te 56 i više godina. Njih 20% ima u rasponu od 26 do 35 godina, njih 16% između 46 i 55 godina, a tek njih 12% ima između 36 i 45 godina. Anketni upitnik je ispunilo više žena (59%) nego muškaraca (41%). Čak 37% ispitanika je završilo magisterij na fakultetu, a njih 42% je završilo srednju školu. Najmanji broj ispitanika je završilo višu školu, njih 4%, a 17% ispitanika je prvostupnik. Od ukupnog broja ispitanika, čak 40% ispitanika je zaposleno u drugim djelatnostima. Njih 16% je u vrijeme ispunjavanja ankete bilo nezaposleno, a 9% ih je studenta. Ukupno 32% ispitanika je zaposleno direktno u turizmu. Kroz detaljnije ispitivanje moglo bi se, u budućim istraživanjima, istražiti koliki je postotak zaposlenih u drugim djelatnostima/poduzetnika/obrtnika ipak indirektno povezano s turizmom.

Tablica 10: Važnost dionika u upravljanju turizmom Novalje

PITANJE	M	SD
Nacionalna razina – država	3,57	1,22
Županija	3,71	1,30
Grad	4,70	0,76
Turistička zajednica	4,43	1,21
Udruge iznajmljivača i ugostitelja	4,28	1,06

Napomena: ocjene se kreću od 1 (u potpunosti nevažan) do 5 (u potpunosti važan)

Izvor: obrada autora prema podacima istraživanja

Prosječne ocjene pokazuju kako su svi navedeni dionici prilično važni prema mišljenju ispitanika. Ispitanici smatraju da najveću važnost im grad (prosječna ocjena 4,70), turistička zajednica (4,43) i udruge iznajmljivača i ugostitelja (4,28). Ispitanici drže kako je nacionalna razina, odnosno država (3,57) najmanje važna kada je u pitanju upravljanje turizmom Novalje.

Ispitanicima su mogli navest za koga još smatraju da je utjecajan i važan kao dionik u upravljanju turizmom u Novalji, a među odgovorima su se našli još i građani te poduzetnici.

Resursi i elementi za koje se ocjenjuje zadovoljstvo ispitanika su: čistoća mora, uređenost i čistoća plaža, vanjska prometna dostupnost (dostupnost dolaska u Novalju), unutarnja prometna dostupnost (Kretanje unutar Novalje), uređenost grada, kulturni događaji i sadržaji, zabavni događaji i sadržaji, sportsko – rekreacijski sadržaji i događaji, kvaliteta hotela, kvaliteta hostela, kvaliteta privatnih smještajnih objekata, kvaliteta kampova, ugostiteljski objekti, gastronomska ponuda, trgovine, radno vrijeme uslužnih djelatnosti, radno vrijeme ugostiteljskih objekata, povijesno – kulturna baština, sadržaji za djecu, nautička ponuda (kapacitet vezova za turistička plovila), ponuda izleta, odnos cijene i kvalitete u destinaciji, osjećaj sigurnosti i zaštite u Novalji, ljubaznost stanovništva i

spremnost na pomoć turistu, ljubaznost zaposlenih u turizmu i spremnost na pomoć, znanje stranih jezika zaposlenih u turizmu.

Tablica 11: Stupanj zadovoljstva ispitanika okolišnim elementima

	M	SD
Očuvanost okoliša	2,94	1,10
Čistoća mora	4,05	0,90
Uređenost grada	3,32	1,01
Uređenost i čistoća plaža	3,49	0,94

Napomena: ocjene se kreću od 1 (u potpunosti nezadovoljan/na) do 5 (u potpunosti zadovoljan/na)

Izvor: obrada autora prema provedenom istraživanju

Ispitanici su najviše zadovoljni čistoćom mora i uređenosti plaža. Također smatraju da je očuvanost okoliša loša i nisu zadovoljni načinom na koji se taj resurs iskorištava i nudi kao ponuda destinacije. More, kao jedan od bitnijih elemenata turističke ponude Novalje je prema mišljenju ispitanika i dalje čisto. Ukupno 38% ispitanika smatra da je čistoća mora u potpunosti očuvana, a njih 36% da je čistoća mora djelomično očuvana. Svega 4% ispitanika mišljenja je da je more nečisto. Ukupno 20% ispitanika smatra da okoliš nije djelomično očuvan, a njih 12% se u potpunosti ne slaže s navedenom tvrdnjom i smatra da okoliš kao resurs turističke ponude Novalje nije uopće očuvan. Grad kao destinacija mora biti uredan, očuvan i pružati najbolje za svoje lokalno stanovništvo i turiste koji dolaze. Ukupno 47% ispitanika se slaže da je grad ureden, a preostalih 35% ispitanika nema mišljenje. Tek njih 18% smatra da grad nije ureden. Plaže su temeljni motiv kupališnog turizma uz čisto more, a prema rezultatima, velika većina ispitanika smatra da su plaže uređene i čiste te da doprinose turističkoj ponudi Novalje.

Tablica 12: Stupanj zadovoljstva ispitanika prometnom povezanošću Novalje

	M	SD
Vanjska prometna dostupnost	4,04	1,01
Unutarnja prometna dostupnost	2,98	1,27

Napomena: ocjene se kreću od 1 (u potpunosti nezadovoljan/na) do 5 (u potpunosti zadovoljan/na)

Izvor: obrada autora prema provedenom istraživanju

Vanjska prometna dostupnost Novalje odnosi se na prometnu infrastrukturu i pristupačnost. Novalja, kao otočna destinacija ima i morski prometni pravac koji uvjetuje povezanost destinacije sa turistima. Ispitanici (45%) se slažu da je vanjska prometna dostupnost dobra, brza i efikasna.. Unutarnja prometna povezanost odnosi se na svaki oblik kretanja unutar destinacije.

Tablica 13: Stupanj zadovoljstva ispitanika s turističkom ponudom Novalje

	M	SD
Kulturni događaji i sadržaji	3,01	1,07
Zabavni događaji i sadržaji	3,26	1,55
Sportsko rekreacijski događaji i sadržaji	3,23	1,24
Sadržaji za djecu	2,67	1,06
Nautička ponuda	2,65	1,14
Povijesno kulturna baština	3,16	1,05
Ponuda izleta	3,02	1,09

Napomena: ocjene se kreću od 1 (u potpunosti nezadovoljan/na) do 5 (u potpunosti zadovoljan/na)

Izvor: obrada autora prema provedenom istraživanju

Prema srednjoj ocjeni, ispitanici su najviše zadovoljni ponudom zabavnih događaja, sportsko rekreacijskim sadržajem i povijesno kulturnom baštinom. Najmanje zadovoljstvo iskazano je za sadržaje za djecu te nautičku ponudu. Obzirom da ni jedna srednja ocjena ne prelazi vrijednost 4, može se zaključiti kako ispitanici niti su zadovoljni, niti nezadovoljni trenutnom turističkom ponudom i resursima destinacije.

Ponuda kulturnog sadržaja u Novalji ima brojne predispozicije i povijesni značaj. Ipak, unatoč bogatoj povijesnoj i kulturnoj tradiciji, Novalja prema mišljenju ispitanika ne iskorištava dovoljno te vrijednosti. 44% ispitanika se slaže da su kulturni događaji i sadržaji dovoljno iskorišteni, dok se njih 30% s tim ne slaže te misli kako je potrebno kulturne događaje i sadržaj dodatno uključiti u trenutnu turističku ponudu grada Novalje. Za razliku od kulturnih, ispitanici smatraju da su zabavni događaji puno više uključeni u ponudu Novalje. Da su sportsko-rekreacijski sadržaji i događaji kao dio turističke ponude Novalje su u potpunosti ili djelomično iskorišteni smatra 38% ispitanika. Iako je Novalja često poznata kao destinacija za mlade, postoji i dio turista koji putuju s obiteljima. Za sve obitelji koje dolaze, kao i za lokalno stanovništvo, bitno je da se ima sadržaja koji je u potpunosti namijenjen djeci. Sadržaji za djecu u Novalji su za većinu ispitanika nisu dovoljni i ne smatraju se kao ključni dio ponude destinacije. Sadržaji za djecu u Novalji su za većinu ispitanika nedovoljno iskorišteni. Ukupno 34% ispitanika nema mišljenje, a svega 20% ispitanika se u potpunosti ili djelomično slaže da su sadržaji za djecu iskorišteni i da su bitni dio ponude Novalje. Prema mišljenju 61% ispitanika, nautička ponuda u Novalji je zadovoljavajuća. Iako je Novalja u blizini brojnih atrakcija, ponuda izleta je prema mišljenju ispitanika nedovoljno razvijena, istražena i kvalitetna te ne predstavlja bitan element turističke ponude. 38% ispitanika smatra da je ponuda izleta djelomično ili u potpunosti kvalitetna ponuda Novalje.

Tablica 14: Kvaliteta smještajnih objekata u Novalji

	M	SD
Kvaliteta hotela	3,67	1,00
Kvaliteta hostela	3,50	1,04
Kvaliteta privatnih smještajnih objekata	3,63	0,87
Kvaliteta kampova	4,56	0,57

Napomena: ocjene se kreću od 1 (u potpunosti nezadovoljan/na) do 5 (u potpunosti zadovoljan/na)

Izvor: obrada autora prema provedenom istraživanju

Upravo je kvaliteta smještaja jedan od ključnih elemenata kvalitete koje je potrebno zadovoljiti kako bi se osigurala kvalitetna turistička ponuda. Više od 50% ispitanika se slaže da su hoteli u Novalji kvalitetni tek manji dio ispitanika, njih 12% se ne slaže da su hoteli dovoljno kvalitetni. Hosteli su odličan prihvatni kapacitet za veliki broj turista, a kako bi se ostvarilo zadovoljstvo od strane gostiju bitno je da su hosteli kvalitetni i privlačni. Od ukupnog broja ispitanika, njih 14% smatra da hosteli nisu kvalitetni, dok 51% smatra da su postojeći hosteli kvalitetni i da doprinose kvaliteti ponude Novalje. Razvoj turizma u Novalji utjecao je na povećanje broja privatnog smještajnog kapaciteta. Privatni smještaji su interesantni velikom broju turista, stoga je potrebno da on svojom kvalitetom doprinosi turističkoj ponudi Novalje. Više od 50% ispitanika smatra da su privatni smještaji u Novalji kvalitetni. Nadalje, kampovi su prema mišljenju 95% ispitanika kvalitetni i doprinose turističkoj ponudi. Kampovi ujedno imaju i najvišu srednju ocjenu zadovoljstva te su jedini za koje su ispitanici pokazali zadovoljstvo. Općenita ocjena ovog seta pitanja, o kvaliteti smještaja, ima srednju ocjenu 3,84 što ukazuje da su ispitanici srednje zadovoljni postojećom ponudom smještajnih kapaciteta u Novalji.

Tablica 15: Kvaliteta uslužnih djelatnosti i ponude Novalje

	M	SD
Ugostiteljski objekti	3,89	0,81
Gastronomska ponuda	3,70	1,03
Trgovine	3,70	1,10
Radno vrijeme uslužnih djelatnosti	4,38	0,70
Radno vrijeme ugostiteljskih djelatnosti	4,42	0,77
Odnos cijene i kvalitete u destinaciji	2,98	1,06

Napomena: ocjene se kreću od 1 (u potpunosti nezadovoljan/na) do 5 (u potpunosti zadovoljan/na)

Izvor: obrada autora prema provedenom istraživanju

Velika većina ispitanika, čak njih 98% smatra da su ugostiteljski objekti kvalitetni i da doprinose turističkoj ponudi Novalje. Gastronomska ponuda Novalje temelji se na kvalitetnim namirnicama i tradicionalnim receptima koji su specifični za područje Novalje. 60% ispitanika se slaže da je gastronomska ponuda kvalitetna. Dostupnost raznolikog broja namirnica i potrepština bitno je za svakog turista u destinaciji. Trgovine su prema mišljenju 60% ispitanika kvalitetne i zadovoljavaju ponudu grada Novalje. Nadalje, evidentno je da je gastronomska ponuda značajni dio turističke ponude, stoga je bitno da se njihova ponuda i radno vrijeme prilagode realnim potrebama turista i lokalnog stanovništva. 92% ispitanika smatra da je radno vrijeme ugostiteljskih objekata zadovoljavajuće. Kvaliteta ponude i sadržaja u destinaciji definira cijenu destinacije te je bitno da cijene budu prihvatljive za lokalno stanovništvo i za turiste. Da je odnos cijene i kvalitete u destinaciji zadovoljavajući i ispravan misli 29% ispitanika, a njih 25% se ne slaže s navedenim.

Tablica 16: Sigurnost i ljudi u turizmu Novalje

	M	SD
Osjećaj sigurnosti i zaštite u Novalji	3,49	1,15
Ljubaznost stanovništva i spremnost na pomoć turistu	3,54	1,15
Ljubaznost zaposlenih u turizmu i spremnost pomoć turistu	3,89	0,99
Znanje stranih jezika zaposlenih u turizmu	3,75	0,86

Napomena: ocjene se kreću od 1 (u potpunosti nezadovoljan/na) do 5 (u potpunosti zadovoljan/na)

Izvor: obrada autora prema provedenom istraživanju

Boravak u destinaciji za lokalno stanovništvo i turiste mora biti sigurno. Razina sigurnosti u Novalji je prema mišljenju ispitanika zadovoljavajuća i iznosi srednju ocjenu 3,49. Više od polovice ispitanika, njih 53% smatra da se u Novalji osjećaju sigurno i zaštićeno. Uloga lokalnog stanovništva je izuzetno bitna za destinaciju. Lokalno stanovništvo utječe na kvalitetu turističke ponude Novalje, a ljubaznost i spremnost na pomoć oblikuje imidž destinacije. Da su stanovnici ljubazni prema turistima smatra 54% ispitanika, s tek manji dio ispitanika (16%) se ne slaže da su ljubaznost stanovništva i spremnost na pomoć realna slika grada Novalje. Kao i kod lokalnog stanovništva, bitno je da su svi zaposlenici u turističkom sektoru ljubazni prema svakom gostu, turistu i prolazniku. Ukupno 71% ispitanika se slaže djelomično ili u potpunosti da su zaposlenici u turizmu ljubazni i spremni pomoći te da je to bitan element turističke ponude. Poznavanje većeg broja jezika bitan je elemenat turističke ponude. Zaposlenici u turizmu trebali bi znati barem jedan strani jezik kako bi im bila olakšana komunikacija sa turistima, tako čak 63% ispitanika smatra da je znanje stranih jezika bitna odlika i kvaliteta lokalnog stanovništva Novalje.

Tablica 17: Stupanj slaganja ispitanika o radu turističke zajednice Novalja i uspješnosti turizma destinacije

	M	SD
Rad turističke zajednice u Novalji je zadovoljavajući.	3,16	1,05
Trenutna turistička ponuda u Novalji je zadovoljavajuća	2,72	0,99
Novalja koristi sve dostupne resurse	2,54	1,02
Novalja postiže svoj maksimum u turizmu	2,68	1,04
Dosadašnji razvoj turizma značajno je poboljšao standard stanovništva	3,90	1,01

Napomena: ocjene se kreću od 1 (u potpunosti se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem)

Izvor: obrada autora prema provedenom istraživanju

Većina ispitanika smatra da rad turističke zajednice nije u potpunosti zadovoljavajući. Turistička ponuda Novalje zadovoljavajuća je prema mišljenju 20% ispitanika, dok većina ispitanika nije zadovoljna s trenutnom turističkom ponudom. Sa ukupnom ocjenom 3,16 46% ispitanika smatra kako Novalja ne koristi sve dostupne resurse. Tek manji dio ispitanika smatra da Novalja koristi sve svoje dostupne resurse. Da Novalja postiže svoj maksimum u turizmu slaže se 60% ispitanika dok se preostalih 40% nemaju formirano mišljenje. Utjecaj turizma na lokaciju pozitivno je utjecao i poboljšao je standard stanovništva prema mišljenju 72% ispitanika, a tek 7% ispitanika se ne slaže da je turizam pozitivno utjecao na standard života u lokaciji.

Tablica 18: Informiranost i uključenost lokalnog stanovništva – stavovi ispitanika

	M	SD
Suradnja lokalnih proizvođača i ugostitelja je zadovoljavajuća	2,96	1,02
Autohtoni proizvodi dovoljno su uključeni u turističku ponudu Novalje	3,20	1,16
Lokalno stanovništvo treba biti informirano i uključeno u donošenje razvojnih planova za turizam	4,65	0,64
Stanovništvo je zadovoljno načinom planiranja turističkog razvoja Novalje.	2,80	1,08
Stanovništvo mijenja zanimanja, te se sve više orijentira na zanimanja vezana uz turizam.	4,09	0,86
Stanovništvo je pravovremeno obavješteno o mogućnosti poduzetničkih aktivnosti u turizmu.	3,06	1,04

Napomena: ocjene se kreću od 1 (u potpunosti se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem)

Izvor: obrada autora prema provedenom istraživanju

Odnos i suradnja lokalnih proizvođača i ugostitelja/hotelijera mora biti definiran i uređen. Svega 7% ispitanika smatra da je navedeni odnos u potpunosti zadovoljavajući, a njih 21% se tek djelomično slaže s navedenom tvrdnjom. Najveći broj ispitanika, njih 39% se niti slaže niti ne slaže s navedenom tvrdnjom, a ukupno 32% ispitanika smatra da suradnja nije zadovoljavajuća. Za uspješnu turističku cjelinu Novalje bitno je da ona uključuje sve autohtone proizvode u lokaciji. Autohtoni proizvodi koji se nalaze u Novalji su maslinovo ulje, sir, janjetina. Prema mišljenju ispitanika, njih 36% se slaže da su autohtoni proizvodi uključeni u turističku ponudu, a njih 24% smatra da nisu uključeni. Da je uspješna provedba turističkih aktivnosti u destinaciji moguća onda kada je lokalno stanovništvo informirano i uključeno u donošenje ključnih odluka i razvojnih planova turizma u Novalji, slaže se ukupno 90% ispitanika. Turističke aktivnosti utječu na život lokalnog stanovništva i bitno je da su uključeni u kreiranje turističke ponude. Kvalitetna komunikacija i dijeljenje

informacija s lokalnim stanovništvom utjecat će na njihovo zadovoljstvo turističkom ponudom Novalje. Prema provedenom istraživanju tek je 22% ispitanika zadovoljno načinom na koji se planira turistički razvoj Novalje, 42% nema mišljenje, a preostalih 36% nije zadovoljno planiranjem. Turistički razvoj utječe na promjenu zanimanja kod lokalnog stanovništva i s time se slaže 78% ispitanika. Svega 31% ispitanika smatra da je lokalno stanovništvo na vrijeme informirano o poduzetničkim mogućnostima, dok 26% smatra da nije pravovremeno informirano.

Tablica 19: Percepcija negativnih utjecaja turizma na Novalju

	M	SD
Turizam značajno povećava prometne probleme u Novalji.	4,05	1,32
U Novalji se radi turizma bilježi značajan rast buke.	4,09	1,14
Novalja je ugrožena prekomjernom izgradnjom apartmana.	4,68	0,66
Turizam je uzrokovao pojavu većih količina smeća na ulicama.	4,15	0,93
Turizam će potaknuti rast pristojbi i drugih davanja.	3,65	1,09
Zbog razvoja turizma rastu cijene što izaziva negodovanje stanovništva.	3,84	1,06
Sigurnost stanovništva dovedena je u pitanje razvojem zabavnog turizma.	3,29	1,21

Napomena: ocjene se kreću od 1 (u potpunosti se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem)

Izvor: obrada autora prema provedenom istraživanju

Među negativnim učincima ispitanici percipiraju kako je Novalja ugrožena prekomjernom izgradnjom apartmana. Prema vrijednostima, apartmanizacija Novalje je jedan od najvećih i najznačajnijih negativnih utjecaja turizma prema mišljenju ispitanika. Još jedan značajan negativni utjecaj je i velika količina smeća koje se gomila na ulicama Novalje za vrijeme

turističke sezone. Također značajan negativni utjecaj ispitanici vide u rastu buke i prometnih problema. Također jedan značajan negativni utjecaj je i porast cijena, te sigurnost lokalnog stanovništva. Porast pristojbi i drugih davanja ispitanici vide kao najmanji negativni utjecaj turizma.

Uz prethodno navedene negativne aspekte turizma, utjecaji koji nastaju razvojem turizma mogu biti i pozitivni. Najbitniji pozitivni utjecaji turizma u Novalji navode se u narednoj tablici.

Tablica 20: Percepcija pozitivnih utjecaja turizma na Novalju

	M	SD
Turistički razvoj povećao je izgradnju i kvalitetu objekata za rekreaciju dostupnih i stanovništvu.	3,28	1,17
Turizam je potaknuo ulaganja u infrastrukturu.	3,76	1,12
Razvoj turizma unaprijedio je izgled i uredenost Novalje.	3,71	1,11
Turizam pomaže u očuvanju kulturnog identiteta i nasljeđa.	3,00	1,19
Kulturni događaji i sadržaji su se unaprijedili zahvaljujući turizmu.	3,27	1,00
Izgradnja kampova pozitivno utječe na razvoj turizma grada Novalje.	3,94	1,10
Stvarajući radna mjesta i generirajući prihod turizam utječe na rast društvenog blagostanja stanovništva.	3,96	0,93
Koristi od turizma premašuju prateće negativnosti kao što su rast pristojbi i davanja, povećanje količine smeća, stvaranje gužve itd.	3,79	1,19

Napomena: ocjene se kreću od 1 (u potpunosti se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem)

Izvor: obrada autora prema provedenom istraživanju

Ispitanici prepoznaju pozitivne učinke turizma na destinaciju. Najznačajniji pozitivni učinak turizma prema mišljenju ispitanika je izgradnja kampova koji pozitivno utječu na razvoj turizma Novalje. Osim kampova, kao pozitivni učinak turizma je i ulaganje u infrastrukturu te unapređenje kulturnih događanja i sadržaja. Ispitanici su prepoznali da je turizam utjecao na izgradnju i kvalitetu objekata za rekreaciju te da pomaže u očuvanju kulturnog identiteta i nasljeđa destinacije. Turizam stvara radna mjesta i generira prihod koji utječe na društveno blagostanje lokalnog stanovništva.

Tablica 21: Važnost nautičke marine za Novalju i turističku ponudu

	M	SD
Izgradnja nautičke marine uvelike će poboljšati razvoj turizma grada Novalje.	4,03	1,21
Izgradnja nautičke marine poboljšat će izgled grada Novalje.	3,72	1,67
Sadržaji nautičke marine povoljno će utjecati na građane Novalje otvarajući nova radna mjesta.	3,83	1,56
Nautička marina povoljno će utjecati na raznolikost turista u Novalji.	4,04	1,21

Napomena: ocjene se kreću od 1 (u potpunosti se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem)

Izvor: obrada autora prema provedenom istraživanju

Prema mišljenju 73% ispitanika izgradnja nautičke marine utjecat će na unapređenje razvoja turizma Novalje, dok njih 15% smatra da neće utjecati na turizam Novalje. Osim što potencijalno može utjecati na razvoj turizma grada Novalje, sukladno 60% ispitanika nautička marina će utjecati na promjenu postojećeg izgleda grada. Nadalje, izgradnjom nautičke marine otvorit će se nova radna mjesta koja će, prema mišljenju 67% ispitanika

pozitivno utjecati na lokalno stanovništvo. Nautička marina može privući novu kategoriju turista koja prethodno nije pristizala u Novalju s čime se slaže 72% ispitanika.

Tablica 22: Budućnost Zrća u turističkoj ponudi Novalje

	M	SD
Plaža Zrće uvelike poboljšava ekonomski razvoj grada Novalje.	4,09	0,92
Plaža Zrće smanjuje kvalitetu života građana.	3,06	1,34
Plaža Zrće treba nastaviti djelovati, ali pod uvjetom da se zabava ograniči samo na plažu Zrće.	3,90	1,40

Napomena: ocjene se kreću od 1 (u potpunosti se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem)

Izvor: obrada autora prema provedenom istraživanju

Plaža Zrće najpoznatija je kroz pojam party turizma i ona kao takva pozitivno utječe na ekonomski razvoj Novalje. Njen pozitivan utjecaj prepoznaje 75% ispitanika, dok tek 6% smatra da Zrće nema pozitivan utjecaj na poboljšanje ekonomskog razvoja grada Novalje. Uz svoja značajne pozitivne utjecaje, Zrće utječe i na kvalitetu života lokalnog stanovništva Novalje. Negativni utjecaj prepoznalo je 38% ispitanika. Da Zrće negativno utječe na kvalitetu života građana u potpunosti se slaže 19% ispitanika. Nije upitno da Zrće stvara pozitivan utjecaj na grad Novalju, ali jednako tako na svojevrsni način loše utječe na dio stanovništva. Više od 50% ispitanika se slaže da Zrće treba nastaviti djelovati, ali pod ograničenjima.

Ispitanici su ponovno imali mogućnost upisati vlastite primjedbe, zapažanja i/ili ideje koje bi pridonijele boljem razvoju turizma. Ukupno 29 ispitanika je upisalo svoj osobni prijedlog, a neki od najznačajnijih odnosili su se na prijedloge kojima bi se turizam u Novalji dodatno obogatio i razvijao. Jedan od prijedloga je i osmišljavanje programa koji nije isključivo zabavnog karaktera i koji će utjecati na unapređenje sportske ponude, kulturnih događaja i

uključivanja tradicije i kulturne baštine Novalje. Turistička ponuda mora uključivati kulturnu baštinu u Novalje koja će turistima približiti povijesni razvoj Novalje. Također, autohtoni proizvodi moraju biti aktivno uključeni u turističku ponudu i moraju činiti osnovni turistički proizvod. Jedan od načina kako će se lokalna ponuda dodatno istaknuti je kroz isticanje lokalnih OPG-ova i njihovog rada. Više ispitanika navelo je razvoj sportske ponude kao prijedlog za poboljšanje turističke ponude. Sportska ponuda u Novalji dodatno će obogatiti turističku ponudu i utjecati će na razvoj *outdoor* ponude. Kvalitetnija ponuda izleta i sportskih aktivnosti pružiti će turistima veći izbor aktivnosti koje im se nude u destinaciji. Prethodno je istraživanje pokazalo koliko je lokalno stanovništvo bitno za kvalitetnu turističku ponudu Novalje. Od prijedloga se navodi i uvođenje besplatnih programa i edukacija za učenje stranih jezika. Poznavanje stranih jezika utjecat će na kvalitetu turističke ponude i olakšat će komunikaciju lokalnog stanovništva s turistima.

Također, ispitanici smatraju da Zrće nije oblik turističke ponude koji je potrebno ukloniti iz Novalje. Dapače, mnogi podržavaju ovaj oblik turističke ponude destinacije i smatraju da je na temelju njega ostvaren veliki broj pozitivnih utjecaja na destinaciju i lokalno stanovništvo. Ipak, obzirom na promjenu u trendovima – ponudu Zrća potrebno je ograničiti na plažu Zrće. Svaki oblik turizma, pa tako i party turizma potrebno je nadzirati i kontrolirati kako ne bi negativno utjecao na kvalitetu života turista i lokalnog stanovništva u destinaciji.

3.2. Osvrt na rezultate istraživanja

Na temelju analize rezultata istraživanja moguće je odgovoriti na prethodno postavljena istraživačka pitanja.

Prvo istraživačko pitanje glasi: *“Iskorištavaju li se turistički resursi Novalje sukladno njihovom potencijalu?”*

Među mnogim turističkim resursima, posebno se ističe nedovoljno razvijena i naglašena turistička ponuda za djecu i nautička ponuda. Ispitanici nisu zadovoljni trenutnim sadržajima i programima koji su namijenjeni djeci, smatraju da postoji prostor za napredak u kojem bi se postojeća ponuda mogla dodatno obogatiti i poboljšati. Nautička ponuda Novalje je prema mišljenju ispitanika također nezadovoljavajuća. Nautički turizam ostvarit će pozitivni utjecaj na lokalno stanovništvo, destinaciju i turizam. Osim navedenog, ispitanici smatraju da je odnos cijene i kvalitete narušen i da nije uvijek usklađen. Visoke cijene moraju biti u skladu s kvalitetom i moraju odgovarati potrebama korisnika. Također, ono što stvara određene probleme je unutarnja prometna povezanost. Razvijenost prometnica na otoku i uređenost prometne infrastrukture važno je za destinaciju općenito. Prometna infrastruktura posebno se ističe u turističkoj sezoni kada je u destinaciji puno veći broj ljudi i automobila. Mišljenje ispitanika o ostalim resursima je djelomično pozitivno. Rezultati su pokazali da se resursi iskorištavaju i doprinose turističkom razvoju Novalje. Ispitanici smatraju da je jedan od najkorištenijih resursa more i plaže. Također, ispitanici su pokazali kako smatraju da su zabavni sadržaji i smještajni kapaciteti kvalitetni. Kao dodatna vrijednost u turističkoj ponudi Novalje ističu se i ljudski resursi. Posebno je naglašena ljubaznost lokalnog stanovništva i turističkih djelatnika i njihovo poznavanje stranih jezika.

Drugo istraživačko pitanje odnosi se na zadovoljstvo turističkom ponudom i razvojem: *“U kojoj je mjeri lokalno stanovništvo Novalje zadovoljno postojećom turističkom ponudom i turističkim razvojem?”*.

Prema rezultatima, ispitanici su djelomično zadovoljni radom turističke zajednice, no nisu zadovoljni s trenutnom turističkom ponudom. Kao i uvijek, turizam ima svoje pozitivne i negativne učinke. Jedan od negativnih je i apartmanizacija koja prema mišljenju ispitanika ugrožava Novalju. Osim toga, cijene u destinaciji rastu i to negativno utječe na lokalno stanovništvo. Clubbing turizam utječe na rast buke i velike količine smeća koje se nalaze po ulicama destinacije. Prethodno je spomenuti problem unutarnje prometne dostupnosti koja nije dovoljno razvijena, te zbog koje za vrijeme turističke sezone dolazi do prometnih problema u destinaciji. Nedovoljno razvijena prometna povezanost, uređenost cesta i dovoljan broj parkirnih mjesta razlozi su zbog kojeg su ispitanici nezadovoljni. Trenutna turistička ponuda Novalje nije maksimalno razvijena, ali ima predispozicije i mogućnost da to uskoro i postane. Jedan od početnih koraka u budućim promjenama je valorizacija potrebe za promjenom i oblikovanje turističke ponude koja će biti zadovoljavajuća za turiste i za lokalno stanovništvo. Ipak, za još bolje rezultate potrebno je pojačati suradnju lokalnih proizvođača i ugostitelja te dodatno uključiti autohtone proizvode u turističku ponudu Novalje. Povezivanje lokalnog stanovništva i postojeće turističke ponude nužno je kako bi se obogatila turistička ponuda Novalje. Osim turističkog povezivanja, bitno je da se ostvari jasna komunikacija s lokalnim stanovništvom koje će biti informirano i uključeno u donošenje turističkih odluka. Lokalno stanovništvo mora biti informirano i aktivno uključeno u sve razvojne planove turizma. Ispitanici smatraju da je turizam unaprijedio izgled i uređenost Novalje te da je potaknuo ulaganja u infrastrukturu. Pozitivni utjecaj turizma u Novalji percipira velik broj ispitanika. Osim što utječe na blagostanje stanovništva, turizam utječe i na promjenu zanimanja i generira raznolike poduzetničke prilike koje stvaraju mogućnost za rad. Turizam u Novalji značajno je utjecao na lokalno stanovništvo i na njihov standard.

Što se tiče plaže Zrće i party turizma, ispitanici nemaju toliko negativno stajalište kao što je možda očekivano. Rezultati istraživanja pokazali su kako se sve aktivnosti koje se odnose na plažu Zrće moraju zadržati isključivo na tom prostoru plaže. Ispitanici smatraju da se party turizam ne smije odvijati u Novalji. Svjesni pozitivnog utjecaja na destinaciju i turizam, ispitanici se brinu o kvaliteti života lokalnog stanovništva u destinaciji. Buka,

smeće, veliki broj ljudi, gužve i slični aspekti utječu na kvalitetu života. Budućnost turističke ponude uključuje i neke nove oblike turizma. Obzirom na dovoljno veliki prostor i mogućnosti koje se nude u destinaciji, ispitanici smatraju da ima dovoljno mjesta za sve i svih.

Ključni korak koji je potrebno učiniti je povezati i integrirati lokalno stanovništvo u turizam Novalje. Odluke, smjer razvoja i značaj turizma mora obuhvaćati mišljenje i potrebe lokalnog stanovništva. Obzirom da je jedan od značajnih resursa Novalje kvaliteta i ljubaznost zaposlenika, očigledno je koliko su ljudi izuzetno bitni. Lokalno stanovništvo će biti zadovoljno onda kada se razvoj turizma dodatno usmjeri na kulturu, autohtone proizvode i tradiciju Novalje.

Posljednje istraživačko pitanje odnosi se na nautičku ponudu destinacije: *Smatra li stanovništvo Novalje da će budući projekti nautičke marine pozitivno utjecati na njih i turizam u Novalji?*

Nautička marina će prema mišljenju ispitanika poboljšati razvoj turizma grada Novalje. Njena izgradnja dodatno će poboljšati i izgled destinacije. Suvremeno uređena marina promijenit će vizualnu sliku destinacije. Uz razvoj turizma općenito i izgled destinacije, sadržaji nautičke marine utjecat će i na dolazak novih turista. Nautički turizam privlači poseban tip turista, koji će po otvorenju marine početi dolaziti i u Novalji. Uz direktan utjecaj na turizam, marina će omogućiti zapošljavanje velikom broju stanovnika. Sadržaji koji će se nalaziti u marini prilika su za otvaranje poslovnih prostora i radnih mjesta. Generalni zaključak je da je projekt nautičke marine projekt koji će pozitivno utjecati na destinaciju, turizam, lokalno stanovništvo i život u destinaciji općenito. Ispitanici vide mnogobrojne prednosti u ovom projektu i pozitivnih utjecaja ne samo i isključivo na turističku ponudu Novalje.

Ograničenja koja su bila prisutna za vrijeme provedbe istraživanja odnose se na mali broj ispitanika koji je bio voljan sudjelovati u istraživanju. Također, istraživanje je provedeno u relativno kratkom vremenskom razdoblju. Prema provedenom istraživanju vidljivo je kako

su ispitanici svjesni da je turizam pozitivno utjecao na destinaciju. Ono što je također vidljivo iz rezultata istraživanja jest nezadovoljstvo koje se pojavljuje kod ispitanika u smislu negativnih učinaka koje turizam ostvaruje u destinaciji. Rezultati istraživanja su pokazala kako ispitanici prepoznaju i pozitivne i negativne učinke turizma na destinaciju.

Ipak rezultati istraživanja su pokazali kako se više prepoznaju negativni učinci turizma. Obzirom da je destinacija zaživjela upravo zbog pojave turizma i pojačanog razvoja party turizma, potrebno je istražiti mišljenje, želje i potrebe ispitanika o prilagodbi party turizma novim razvojnim trendovima destinacije. Istraživanje je pokazalo kako se većina ispitanika ne protivi takvom obliku turizma, ali poručuje da je potrebno urediti način na koji se on provodi.

Također, ispitanici su se izjasnili kako su spremni na razvoj drugih oblika turizma u destinaciji. Buduća istraživanja trebala bi istražiti sve oblike turizma koji bi bili odgovarajući za Novalju.

Zaključak

Otočni turizam u Republici Hrvatskoj godinama bilježi trend popularnosti i rasta. Mnogima turistima je odlazak na otoke poseban doživljaj i najdraži oblik odmora. Ipak, otočni turizam specifičan je zbog djelovanja na ograničenom prostoru i intenzivne interakcije s lokalnim stanovništvom. Sa ciljem očuvanja okoliša, društva i kulture života na otocima, otočni turizam mora se razvijati na način da ne utječe na kvalitetu života lokalnog stanovništva.

Otočni turizam mora poštivati vrijednosti destinacije i lokalno stanovništvo, a njegov utjecaj ne smije značajno utjecati na biološku raznolikost, okoliš i kvalitetu života općenito. Odluke koje oblikuju turizam i turističku ponudu otoka moraju biti u skladu s načelima održivog razvoja. Lokalno stanovništvo ključni je faktor koji doprinosi održivom otočnom turizmu. Jedna od značajnijih otočnih turističkih destinacija u Hrvatskoj je i Novalja na otoku Pagu koja bilježi dugogodišnju povijest i tradiciju. Turistička ponuda Novalje temelji se na njenim prirodnim resursima, te kulturnim i povijesnim vrijednostima. Party turizam zadovoljava i potražnju turista koji Novalju prepoznaju kao mjesto dobre zabave, noćnih klubova i glazbenih festivala. Povećanjem popularnosti Novalje slijedi i porast broja noćenja i broj dolazaka u destinaciju. Veći broj turista u destinaciji ostvaruje više turističkih aktivnosti koje značajno utječu na okoliš, kulturna dobra, tradiciju i kvalitetu života lokalnog stanovništva ali i kvalitetu boravka turista u destinaciji. Za potrebe pisanja diplomskog rada provedeno je empirijsko istraživanje. Istraživanjem se propitkivalo mišljenje lokalnog stanovništva, a rezultati istraživanja pokazali su kako je trenutna turistička slika Novalje neodrživa. Ispitanici smatraju da je turistička ponuda Novalje previše orijentirana na zabavu i noćni život te kako bi trebala uključivati kulturne vrijednosti i autohtone proizvode Novalje. Lokalno stanovništvo smatra party ponuda može zadržati, ali da ju je potrebno regulirati i dodatno unaprijediti i druge oblike ponude koji se u Novalji nedovoljno razvijaju. Posebnu važnost ima nautička marina koja će u budućnosti značajno utjecati na podizanje kvalitete života lokalnog stanovništva. Nautička marina utjecat će na dolazak novih turista, otvaranje

novih radnih mjesta i vizualni izgled grada. Istraživanje je pokazalo kako se posebno vrednuje uključenost lokalnih vrijednosti i tradicije u turističku ponudu.

Turističko djelovanje treba biti ograničeno na način da istovremeno omogući svakom turistu maksimalan doživljaj te da poštuje ograničene resurse unutar destinacije. Održivi turizam otoka prati trendove, brine se o lokalnoj zajednici i potrebama svakog dionika. Uloga lokalnog stanovništva je od izuzetno velike važnosti za turizam i turističke aktivnosti unutar destinacije. Istraživanje je pokazalo kako je lokalno stanovništvo ključno za postizanje uspješnih turističkih rezultata. Učinci turizma na destinaciju su višestruki te je bitno da se oni odnose na boljitak životnih standarda lokalnog stanovništva. Zadovoljstvo lokalnog stanovništva ključno je za donošenje odluka i prijedloga aktivnosti koje će oblikovati turizam otočne destinacije. Interes lokalnog stanovništva za turističke aktivnosti i njihovo aktivno sudjelovanje moguće je samo ako su učinci turizma pozitivni.

Bibliografija

Aas, Christina, Adele Ladkin, i John Fletcher. "Stakeholder Collaboration and Heritage Management", *Annals of Tourism Research*, Vol. 32, No. 1., 38 (2005): 28 – 48

Carić, Hrvoje. *Održivi turizam u deset koraka: Planiranje održivog turizma zasnovanog na baštini i prirodnom nasljeđu*. Zagreb: Institut za turizam i Odraz – održivi razvoj zajednice 2004.

Chin, Wei Lee, i Mark Hampton. "The Relationship Between Destination *Competitiveness and Residents Quality of Life: Lessons from Bali*", *Tourism And Hospitality Management*, Vol. 26, No. 2, (2020): 311 - 336

Coccosis, Harry, i Antonia Koutsopoluo. "Measuring and monitoring sustainability of coastal tourism destinations in the Mediterranean", *Tourism* Vol 68., No.4., (2020): 482 - 498

Črnjar, Mladen, i Kristina Črnjar. *Menadžment održivog razvoja*. Opatija: Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, 2009.

Dabo, Dalibor. *Novalja: Turistička monografija*. Novalja: Turistička naklada, 2007.

Drljača, Miroslav. *Koncept održivog razvoja*. Zagreb: Kvalitet i izvrsnost, 2012.

Državni zavod za statistiku. Popis stanovništva 2021, Zagreb: Državni zavod za statistiku, 2021. <https://popis2021.hr/> (pristupljeno 25. siječnja 2022)

Državni zavod za statistiku. Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2018./2019./2020. Zagreb: Državni zavod za statistiku, 2009. <https://podaci.dzs.hr/> (pristupljeno 20. veljače 2022.)

Grad Novalja. Grad Novalja, Novalja. https://www.novalja.hr/5/grad_novalja.html (pristupljeno 20. veljače 2022)

Hansuredi, Muller. *Turizam i ekologija: Povezanost i područja djelovanja*, Zagreb: Masmedia, 2004.

Herceg, Nevenko. *Okoliš i održivi razvoj*. Zagreb: Synopsis, 2013.

Košćak Miočić – Stošić, Vesna, i Ana Žmire. “A Development Plan for the South-Eastern Part of Pag Island with an Emphasis on Olive – Growing“, *Geoadria* 19/2 (2014) 205 – 218

Kozić, Ivan, i Josip Mikulić. “Mogućnost uspostave sustava pokazatelja za ocjenu i praćenje održivosti turizma u Hrvatskoj” *Privredna kretanja i ekonomska politika*, Vol. 21 No. 127, 2011., 57 – 81

Ljeto na Zrću – *Najpoznatiji festivali elektroničke glazbe*: <https://www.klikcup.com/hr/blog-hr/ljeto-na-zrcu-najpoznatiji-festivali-elektronicke-glazbe-jos-jednom-na-hrvatskoj-ibizi> (pristupljeno 29. siječnja 2022.)

Master plan turizma Grada Novalje Strateški plan destinacije do 2025. godine: https://www.novalja.hr/db/db_dir/news/extra_dir/310520146bd9/prezentacija_sa_radionice.pdf (pristupljeno 2. svibnja 2022)

Marzuki, Azizan. “Local residents perceptions towards economic impacts of tourism development in Phuket”, *Tourism*, Vol. 60, No.2 (2012): 199-212

Melkić, Sara, Izidora Vukadin Marković, i Lucija Roknić. “Održivi turizam – samozavaranje, ideja ili realnost?” *Communicationa Management Review* 5 (2020): 48 – 83

Nacionalni plan razvoja otoka 2021 – 2027: <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/2021/Prosinac/92%20sjednica%20VRH//92%20-%208%20Nacionalni%20plan.pdf> (pristupljeno 29. siječnja 2022.)

Odluka o proglašenju Zakona o zaštiti prirode, Narodne novine, 2005., br 70 https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2005_06_70_1370.html (pristupljeno 15. travnja 2022.)

Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf> (pristupljeno 15. travnja 2022)

Smolčić Jurdana, Dora. *Prednosti i ograničenja primjene koncepcije održivog razvoja turizma*, Doktorska disertacija, Ekonomski fakultet, Zagreb, 2003.

Sunara, Živana, Sandra Jeličić, i Martina Petrović. “Održivi turizam kao konkurentna prednost Republike Hrvatske”, *Zbornik Radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu*, Vol. 4, No. 1, 25, (2013): 83 – 88

Strategija gospodarskog razvoja Grada Novalje 2010-2020: http://www.novalja.hr/admin/ustroj/strategija_gospodarskog_razvitka_grada_novalje.pdf (pristupljeno 29. siječnja 2022.)

Turistička zajednica grada Novalje. Statistika 2018. Novalja: Visit Novalja, <https://visitnovalja.hr/statistika/> (pristupljeno 15. veljače 2022.)

Turistička zajednica grada Novalje. Statistika 2019. Novalja: Visit Novalja, <https://visitnovalja.hr/statistika/> (pristupljeno 15. veljače 2022.)

Turistička zajednica grada Novalje. Statistika 2020. Novalja: Visit Novalja, <https://visitnovalja.hr/statistika/> (pristupljeno 15. veljače 2022.)

Šulc, Ivan i Mila Zlatić. “Demographic Challenges to Sustainability of Small Adriatic Islands: the Case Study of Ilovik, Croatia“, *Sociologija i prostor*, Vol. 52, No. 198 (1), (2014): 3-22

Vidučić, Vinko. “Održivi razvoj otočnog turizma Republike Hrvatske” *Naše more* br. 54 (1-2) (2007): 42 – 48

Visit Pag: <https://www.otok-pag.hr/tours/plaza-zrce/PG-TR-138> (pristupljeno 29. siječnja 2022)

Vukonić, Boris i Ksenija Keča. *Turizam i razvoj: pojam, načela, postupci*. Zagreb: Ekonomski fakultet, Mikrorad, 2001.

Vojnović, Nikola. “Problematika implementacije temeljnih indikatora održivog turizma u hrvatskim općinama i gradovima”, *Ekonomska misao praksa*, god XXIII, (2014): 171 – 190

Zlatar, Jelena. “Odrednice turističke djelatnosti u smjeru održivog razvoja – primjer mjesta Povelja na otoku Braču”, *Sociologija i prostor*, Vol. 48., No. 187 (2), (2010): 247 - 272

WTO: *What tourism Managers Need to Know: A Practical Guide to the Development and Use of Indicators of Sustainable Tourism*, Madrid, 1997.

Popis ilustracija

Popis tablica

Tablica 1: Kulturna dobra Novalje	24
Tablica 2: Ponuda smještajnih kapaciteta u Novalji do 2018. do 2020.	27
Tablica 4: Dolasci stranih turista u Novalji prema zemlji prebivališta.....	29
Tablica 5: Noćenja stranih turista u Novalji prema zemlji prebivališta	30
Tablica 6: Broj dolazaka stranih i domaćih turista u Novalji od 2018. do 2020. godine	31
Tablica 7: Broj noćenja stranih i domaćih turista u Novalji od 2018. do 2020. godine	31
Tablica 8: Dobna skupina turista u Novalji od 2018. do 2020. godine	33
Tablica 9: SWOT analiza Novalje kao turističke destinacije	34
Tablica 10: Profil ispitanika.....	41
Tablica 11: Važnost dionika u upravljanju turizmom Novalje.....	42
Tablica 12: Stupanj zadovoljstva ispitanika okolišnim elementima.....	43
Tablica 13: Stupanj zadovoljstva ispitanika prometnom povezanošću Novalje.....	44
Tablica 14: Stupanj zadovoljstva ispitanika s turističkom ponudom Novalje.....	44
Tablica 15: Kvaliteta smještajnih objekata u Novalji.....	46
Tablica 16: Kvaliteta uslužnih djelatnosti i ponude Novalje	47
Tablica 17: Sigurnost i ljudi u turizmu Novalje	48
Tablica 18: Stupanj slaganja ispitanika o radu turističke zajednice Novalja i uspješnosti turizma destinacije	49
Tablica 19: Informiranost i uključenost lokalnog stanovništva – stavovi ispitanika.....	50
Tablica 20: Percepcija negativnih utjecaja turizma na Novalju	51
Tablica 21: Percepcija pozitivnih utjecaja turizma na Novalju	52

Tablica 22: Važnost nautičke marine za Novalju i turističku ponudu53

Tablica 23: Budućnost Zrća u turističkoj ponudi Novalje 54

Popis grafikona

Graf 1: Struktura smještajnih kapaciteta u Novalji 2020. godine28

Graf 2: Ukupan broj ostvarenih turističkih noćenja po mjesecima u razdoblju od 2018. do 2020. godine..... 32